

ÍZELÍTŐ

30 éves a Paksi Tükör

– Köszönet Olvasóinknak!

Nagy elődeink, Jámbor és Deák

– 30. évfordulónkra

Palágyi Menyhért – rövid életrajz

Palágyi Menyhért-
emlékkonferencia és
emléktáblájának avatása

A „titkos klasszikus”

Egy életút néhány pillanata

Vinnay István (1932–2024)

Ady eskető és temető lelkése,
Haypál Benő

Kitüntetések október 23-án

A tanácsrendszerrel 1950–1990

Harminchárom éve történt

Oláh Márta (1964–2012)
gyöngyfűző népi iparművész –
táblaavató

Fatemplomok Máramarosban

Az ősz esszenciája

Az Irodalmi Önképzőkör
beszámolója

Takácsné Tóth Márta versei

Donácz Ilona versei

Bunkóczi András versei

Horányi György írásai

Kozma László vezetésével 75 éve
alakult műgyetemi tanszék

Könyvajánló
Európa és a nemzeti gondolat
filozófiája – Művészet, élet, filozófia

Könyvajánló
Észlelés és fantázia – Válogatás
Palágyi Menyhért írásaiból

75 éves a magyarországi
együttműködő villamosenergia-
rendszer és a rendszerirányítás

Paksi Tükör

XXXI. ÉVFOLYAM, 4. SZÁM, 2024 DECEMBER

The collage features several covers of the 'Paksi Tükör' magazine, including the 30th anniversary issue (XXXI. ÉVFOLYAM, 1. SZÁM, 2024 MÁRCIUSA) and a special issue titled '30 ÉV BESZÉLGETÉS az elmúlt 30 évről'. The main announcement is for a 30th anniversary event titled '30 ÉV BESZÉLGETÉS az elmúlt 30 évről' held at the 'A Paksi Pákolitz István Városi Könyvtárban'. The event includes a discussion with authors, creators, readers, and enthusiasts, scheduled for December 17, 2024, at 16:30. The event is organized by the 'A Jámbor Pál Baráti Kör'.

30 ÉV
BESZÉLGETÉS
az elmúlt 30 évről
A Paksi Pákolitz István
Városi Könyvtárban
-SZERZŐKKEL
-ALKOTÓKKAL
-OLVASÓKKAL
-ÉRDEKLŐDŐKKEL
2024. december 17. 16:30
A Jámbor Pál Baráti Kör
szervezésében

Könyvtár
Kihívás

Lovásziné Anna

30 éves a Paksi Tükör

Köszönet Olvasóinknak!

Örömmel mondhatjuk, hogy az eltelt 30 év alatt mindig nagy érdeklődés kísérte a Paksi Tükör c. lapot. A Paksi Tükör sok verselő fiatal szárnypróbálgatásának adott teret, lehetőséget kínált a művészetek és az irodalom iránt érdeklődő, abban kibontakozó, fejlődő paksi fiataloknak ugyanúgy, mint a már érett, tapasztalt, tehetségét megmutató alkotóknak. A lap a város fontosabb eseményeiről és kulturális életéről is adott tükörképet, és nem feledkezett meg a múlt kincseiről, helytörténeti értékeiről. A tudománytörténeti rovatban új szint hozott, és ezzel a fejlődést tükrözi. Öröm számunkra, akik a lap megjelentetésén, szerkesztésén és kiadásán munkálkodunk, hogy az olvasói visszajelzések elégedettséget tükröznek.

Köszönjük Olvasóink érdeklődését, figyelmét a lap iránt!

Köszönjük közreműködésüket!

Biztató, hogy érezhetjük magunk mögött Olvasóink támogatását! A hozzáink érkező témaötletek, javaslatok számunkra azt jelentik, hogy közösen szerkesztjük a lapot. Így része van benne az olvasónak, és így lesz továbbra igazán paksi és igazán tükör a Paksi Tükör.

Köszönjük!

Lovásziné Anna

Nagy elődeink, Jámbor és Deák

– 30. évfordulónkra

A Paksi Tükör megjelenésének 30. évfordulójáról ebben a lapszámban is oly módon emlékezünk meg, hogy a régi kiadványokat fellapozva, azokról szemezgetünk, írásokat idézünk. Ez alkalommal egy olyan szellemi kincsre esett a választás, amit egykoron Jámbor Pál írt Deák Ferencről.

Számomra sokkal több van ezekben a sorokban, mint a „haza bölcsére” való emlékezés. Benne van Jámbor Pál vallomása a városunkról és tisztelete Deák iránt.

Benne van ő maga, ki Paks neves szülötte, kiváló tehetséggű egyéniség, költő, író, műfordító, pap, tanár, politikus, 1848/49-es forradalmár és szabadságharcos. A Paksi Tükör című lapot alapító társaság az ő nevét vette fel, és a megjelenést gondnokoló jelenlegi baráti kör is Jámbor Pál nevét viseli.

Én még a ma emberének szóló üzenetet is vélek felfedezni Jámbor soraiiban. Saját gondolataimmal kifejezve: – Ember, légy erős, becsületes, tartsd magad hitedhez, hűen önmagadhoz és hazádhoz! Légy olyan, mint Deák volt, végy róla példát!

Jámbor Pál a Deákról szóló írását a „semper idem” latin kifejezéssel kezdi, ami annyit jelent: mindig ugyanaz. A következetesség, az állhatatosság jelszava. A régi római katonák sisakján az S. I. a semper idemet jelentette.

Jámbor Pál:

„Deák Ferenc

Semper idem.

Szülőföldem, Paks, mennyi édes és vidám emlék köt hozzád! Te vagy a Dunapart legmosolygóbb városa, mintha mindig sütne a nap fölötted. Templomod hegyen áll, mint egy palládium. E hegy lábainál a Duna fut, szőke habokkal. Köröskörül szőlőhegyek (montes bachati), hol patriar-

chálisabb időkben báró Eötvös Ignác, a »Karthausi« költőjének atyja, mi mellettünk szüretelt s nagy úr létére maga szedte ki a dézmát. A város piacán sürr-forr a nép. A partnál kereskedő hajók pihennek, út előtt vagy út után. Néha gőzösök vonnak magok után egy-egy úszó nagyvásárt. A városon kívül tarka prэшázak, melyekben ép úgy, mint benn a lakházakban, folyvást termi virágát a barátság és vendégszeretet. Mindenütt életzaj, mindenütt vidám sürgés.

E kis város kaszinójában láttam először, tanuló koromban, Deák Ferencet, akkor Zala-megye követét.

Most is előtttem áll még az »öreg ur«. Vagy mit beszélek! Dehogyan volt akkor öreg úr! Erőtéljes izmos, virító arcú fiatal férfi volt. De széles karimájú kalapja volt akkor is, s teljes, őszinte arca, széles válla, átható mély szeme.

A kaszinó bérlője: a sánta Spekner, mankó nélkül futott be, lélekszakadva, e szókkal:

– Jön Deák Ferenc!

A kaszinó tagjai rögtön félbehagyták a preferáncot – nagy tisztelet jele! s mind siettek a vendég elé. Spekner elvette a kalapját a kezéből s elvette volna a botját is, ha hozzá juthat. Körülfogta a társaság, mint egy érkező patriarchát, hogy halljon valamit Pozsonyból, mert onnan jött.

Máskor e kaszinóban Holovics Boldizsár (később a főváros főbírája) vitte a szót, de most nagy tisztelettel hallgatott”...

Deák Ferenc

Fotó: a Magyar Nemzeti Múzeum gyűjteményéből. A kép a Magyar Nemzeti Múzeum honlapján is látható. (Balogh Zoltán, 1999)

„...Nem emlékezem már, hogy mit beszélt Deák a paksi kaszinóban; de annál jobban arra, a mint beszélt. Ép oly nyugodt volt e társaság körében is, hol mindenkít a maga nevére szólított, mint később a parlamentben, a pártizgalmak között. Taglejtés nélkül beszélt, mert neki a szó maga is elég eszköz volt a teljes jellemzésre. Egyszerűsége által vált impozanssá, mint egy komoly és szép szobor. A színpadias hatásnak egy szikráját sem lehetett fölfedezni benne. Komolyságával megnyerő nyájasság párosult.

Nekem, a ki akkor még azt sem tudtam, mi a politika, különösen feltűnt az ő magvas és erőteljes

magyarsága és kedves zalai kiejtése. Oly szabatosan beszélt, hogy nyomtatni lehetett volna, oly világosan, hogy gyermeklétemre én is megértettem mindent, s oly érdekesen, hogy senki sem szakítá félbe egyszer sem. »Conticuere omnes«. Úgy függtek minden szaván, hogy veszteségnek tartottak volna azokból csak egyet is elveszteni. Meleg és férfias volt minden mondata s arca derült, mint a déli nap. Ekkor támadt föl először bennem a képzet, hogy milyen nagy lehet egy jó szónok és milyen szerfölött érdekes lehet a politika.

Mikor este felé eltávozott, sorba állt az egész társaság, mintha egy fejedelem vonult volna ki. Pedig egy igazi jó barát, a jók barátja, távozott, kezet szorítva mindenkivel. Spekner – a házi úr – ott állt a küszöbön, nagy tisztelettel nyujtva át a széles karimájú kalapot, melyre én, fiatal hevemben, úgy tekinték, mintha korona lett volna; az is volt: egyszerű lángelme hordta.

Aztán több éven át láttam őt Pakson. Mert ott lakott egy nővére: özvegy Kiss Anna, lelkes magyar hölgy, kit minden évben meglátogattam.

Negyven éve már ennek! De akkor is az hatott benne, a mi husz vagy harminc év múlva. Férfi volt minden ízében, minden szavában. Komoly jellem, komoly ész, a mellett olyan arc, mely derülten sugárzik, min a tiszta tükör s nyájas tekintet, mely virágot terem, mint a tavaszi mező. S ilyen is marad ő folyvást. Mindig egy – semper idem.

Már felnőttem, midőn 1848 tavaszán a gőzösön találkoztam vele. Ép az első felelős kormány örvendetes hírét hozták Pozsonyból s Kosuthról beszélt mindenki. Emlékszem, hogy Deák akkor azt mondá előtttem: »Lajos egy századot lépett.« Az, hogy csupán »Lajos«-nak nevezte, mutatta meleg rokonszenvét az akkori idő nagy vezérfia iránt; a század mutatta a politikai hitvallást.”...

„...Évek, gyorsan változó, eseményekben gazdag évek multán ismét meglátogattam, mint tanár, az öreg urat az »Angol királynő«-ben. Akkor már betegeskedett, szobája másfelé nézett – nem az árnyékot kereste már, hanem a nap melegét. Külseje a betegségtől sokat változott, arca nem volt oly életteljes, széles válla nem fejezte ki a nagy erőt s fekete öltönye igen bő lett neki. A halál árnyéka állt háta mögött s én megijedtem az árnyéktól. De szemében megmaradt teljesen a régi jóság kifejezése, csak a fény tűnt el belőle.

– Mit csinálsz most? – kérdé halkán.

– Horácot fordítom.

Mosolyogva kelt föl s a mellékszobába vezetve, az asztalról fakó kis könyvet vett föl, mondván:

– Én csak olvasgatom.

Horác volt, a ki – mint mondá – mindig kedves olvasmányai közé tartozott...”

„...Hogy gyászba kellett borulnia azoknak is, kik oly sokáig fénylettek! De a ki igazán fénylett: mindig megmarad. Deák is örökké egy oltárkép lesz az igazság templomában.”

Az írás mellékleteként megjelent fotók a Deák-házról, a kaszinóról és az Erzsébet Szállóról:

Lovásziné Anna

Palágyi Menyhért

– rövid életrajz

Bölcséleti doktor, gimnáziumi tanár, filozófus, fizikus Silberstein Menachem néven született Pakson 1859. december 26-án zsidó családban. Születési nevét 1895-ig használta. Palágyi Lajos költő bátyja.

Az elemi iskolai ismeretekre édesapja tanította, tőle tanulta a latin és francia nyelvet is. Reáliskolába Temesváron és Kassán járt. Érettségijét Kassán szerezte. 1877-ben beiratkozott a Műegyetemre, ahol 1881-ben mennyiségtanból és természettanból középiskolai tanári vizsgát tett. 1886-tól tanított. Egyetemi évei alatt matematikai értekezést írt, majd miután a bölcsélet felé fordult, esztétikai-kritikai írásai, cikkei, nagyobb munkái jelentek meg. A Petőfi Társaság 1887-ben rendes taggá választotta. Munkásságát Németországban tudta kibontakoztatni, ott, ahol a „nagy német tudomány első emberei üdvözltek, mint a modern ismeretelméleti és logikai alapvetés mesterét” – emlékezett róla Juhász Gyula.

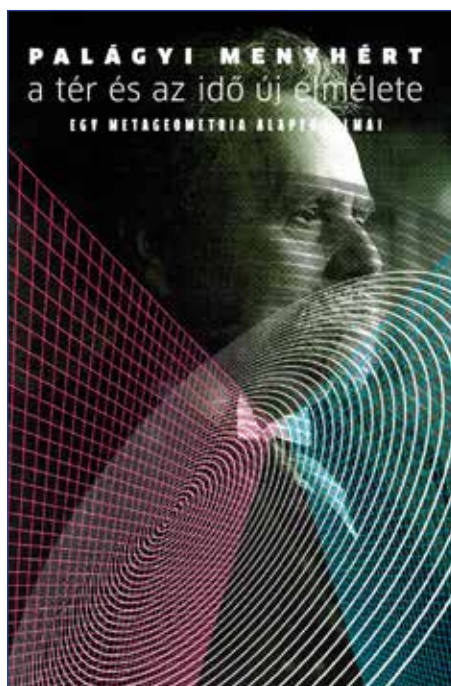
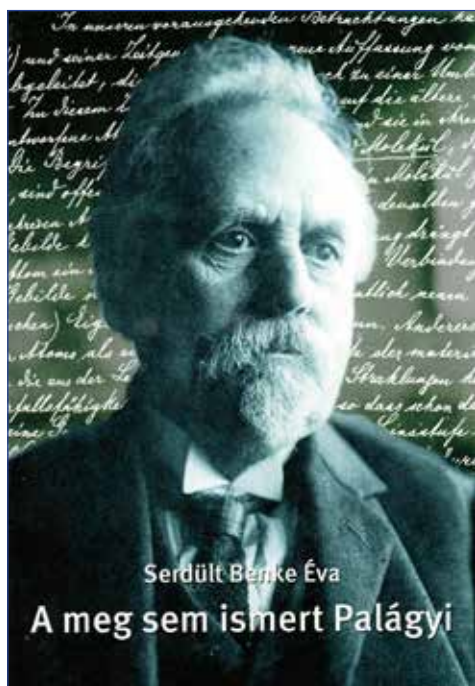
1924. július 14-én hunyt el a németországi Darmstadtban.

Sipos László József

Palágyi Menyhért-emlékkonferencia és emléktáblájának avatása

Paks Város Önkormányzata Palágyi Menyhért paksi születésű, zsidó származású magyar matematikus–fizikus, irodalomtörténész, bölcséleti doktor, filozófus, polihisztor és társadalomtudós halálának századik évfordulója alkalmából, október 24-én Pakson, az Erzsébet Nagy Szálloda dísztermében emlékkonferenciát rendezett, és e napon leleplezték a Paksi Pákolitz István Városi Könyvtár oldalfalán elhelyezett díszes plakettet.

A megnyitón elsőként a levezető elnök, dr. Hanol János paksi helytörténész, a Városháza turisztikai, városmarketing és kommunikációs csoportvezetője köszöntötte a megjelent érdeklődőket. Ezt követően Süli János országgyűlési képviselő, a konferencia fővédnöke és Nagy Balázs alpolgármester, könyvtárvezető a köszöntés mellett a témakör előzményeire, a személyes élményeikre és két korábbi könyvre hívták fel a figyelmet:

1. Serdült Benke Éva ny. irodalomtanár 2007-ben elkészített A meg sem ismert Palágyi című kiadvány.

2. Gutai István korábbi könyvtárvezető által gondnokolt, Wilhelm Engelmann Kiadónál (Lipcse, 1901) megjelent Palágyi Menyhért A tér és az idő új elmélete – Egy metageometria alapfogalmai című, dr. Wieser Györgyi által magyar nyelvre fordított, Serdült Benke Éva által ellenőrzött tanulmány.

Ezen paksi művek az érdeklődésre való tekintettel, megfelelő mennyiségben ismét elérhetővé váltak. Ezek mellett még a Magyar Kutatási Hálózat (HUN-REN) Bölcsészettudományi Kutatóközpont (BTK) Filozófiai Intézet (FI) és a Gondolat Kiadó gondozásában a Palágyi Menyhért emlékére sorozat 2. köteteként Bogdanov Edit – Székely László (szerkesztők): Európa és a nemzeti gondolat filozófiája. Művészet, élet, filozófia. Válogatás Palágyi Menyhért írásaiból halálának 100. évfordulójára emlékezve című új szakkönyvet is kaptak ajándékba az érdeklődők. (Részletes infó: Könyvajánló)

Első előadóként Serdült Benke Éva megemlékezett Toró Tibor (1931–2010) temesvári magyar atomfizikus 1999-ben, majd 2002-ben Bolyai Jánosról tartott impulzív előadásáról és a professzor úr által Pakson keresett Palágyi Menyhért-emlékhelyről, ahol szerette volna leróni a kegyeletét. Sajnos egy kézen meg lehetett számolni akkor azokat a paksi személyeket, akik tudtak a hihetetlen gazdag életutat bejár, nemzetközi hírnevet szerzett, de idehaza a kritikus észrevételei miatt mellőzött polihisztor tudós létezéséről, így nem a véletlen műve, hogy a tanárnő többéves kutatási eredményeit összefogó tanulmánya és mostani előadásának címe is a következő volt: A meg sem ismert Palágyi.

Másodikként dr. Hanol János korabeli fotók és képeslapok digitalizált változataival színesített Fejezetek a paksi zsidóság történetéből című előadása következett, amelyben háttérként felidézte azt a vallási-kulturális közeget, amiben Pakson Palágyi édesapja, Silberstein Móricz is élt és tanított.

Ezt követően Bogdanov Edit esztéta, történész, a HUN-REN BTK FI képviselőjében Palágyi Menyhért utolsó, Darmstadtban töltött évei és ottani recepciója című előadása hangzott el, melyből a hallgatóság többek között megtudhatta, hogy Palágyit nem csupán életének utolsó ott töltött két évében, de még fél évszázaddal halála után is nagy tisztelet övezte Darmstadtban. Emlékét sírjának fenntartásával, többszöri megkoszorúzásával, konferenciákkal, előadásokkal, munkássága előtt tisztelgő írássokkal tartották ébren Németországban. Bogdanov Edit Palágyi utolsó lakhelyét is felkutatta, melyet az előadás illusztrációjaként fotókon bemutatott.

Negyedikként, Heiko Heublein, Palágyi Menyhért műveinek németországi közreadója és egy tolmács következett. A német nyelvű előadás magyarra fordított címe: A megkülönböztetés művészete és a vitalizmus Palágyi filozófiájában.

A délelőtti programot dr. Székely László filozófus, a HUN-REN BTK FI emeritus munkatársának Nemzeti kincsünk: Palágyi Menyhért címet viselő előadása zárta.

Ezt követően a résztvevők egy rövid sétával megjelentek a Paksi Pákolitz István Városi Könyvtár előtt, ugyanis a Villany utcai oldalfalon elhelyezett díszes plakettet – Fritz Mihály szobrász- és éremművész alkotását –, az alkotóművész, Serdült Benke Éva, Süli János és Nagy Balázs a nyilvánosság számára átadta. Ez azért is figyelemre méltó esemény, mert Pakson egy régi hiányosságunkat sikerült törlesztenünk. Az emlékezés koszorúinak elhelyezése előtt dr. Hanol János felolvasta Juhász Gyula Palágyi Menyhért halála kapcsán írt nekrológját, amelyből csupán a lényegyet emelném ki, ahogyan azt Bogdanov Edit és Székely László szerkesztők a fent jelzett kötetben is tették:

„Palágyi Menyhért nemzeti volt, mélyen és igazán nemzeti akkor, amikor ezek a mai handabandázók még meg se voltak vagy javában úsztak a mindenkori árral, és amikor a hivatalos tudomány vaskalapos egyetemi kizárólagosai mellőzéssel és üldözéssel, hallgatással és lenézéssel jutalmazták azt a magyar gondolkozót, akit néhány esztendő múlva a nagy német tudomány első emberei üdvözöltek, mint a modern ismeretelméleti és logikai alapvetés mesterét, akitől egyik bírálója Kant tekintélyét kezdte féltetni. Mert Palágyi Menyhért külön tragédiája volt, hogy filozófus akart lenni ebben a szerencsétlen országban, ahol csak politikával lehet érvényesülni, és ahol politikát csinálnak mindenből a világon, még az egyetemi tanárságból és a filozófiából is.”

Ebédszünet után a Magyar filozófusok címmel folytatódott a rangos szakmai konferencia, a magyar filozófiatörténet köréből kaptunk húszperces, vitákkal is színesített, így ismeretekben gazdag előadásokat:

Dr. Békes Vera: Palágyi a Kolozsvári Egyetemen

Dr. Varga Péter András: Ki és miért lehet jelentős magyar filozófus? Palágyi megítélése a korabeli német egyetemi filozófiában a kortárs szereplők és a mai filozófiatörténész szemével

Dr. Somos Róbert: Palágyi Menyhért és Pauler Ákos

Dr. Kovács Gábor: Az európai civilizáció válsága – Palágyi Menyhért, Ludvig Klages, Oswald Spengler

Dr. Ungvári Zrínyi Imre: Pszichológia és antropológia Böhm és Palágyi filozófiájában

Dr. Frenyó Zoltán: Egy nagy ember a történelem viharában.
Adalékok Prohászka Lajos pályájához levelek tükrében

D. Kemény Bertalan: A test-lélek-szellem egysége Dienes Valéria filozófiájában

Dr. Turgonyi Zoltán: Rendhagyó gondolatok a marxizmusról –
egy Palágyi-könyv ürügyén

Este hét óra magasságában, kissé elfáradva Al Ries és Jack Trout Pozicionálás c. könyvében olvasott önkritikus idézet jutott az eszembe:

„Ha a kommunikáció segít, bármi lehetséges. Ha nem, akkor viszont semmi, függetlenül attól, mennyire vagy tehetséges és ambiciózus. Amit manapság szerencsének neveznek, az általában a sikeres kommunikáció következménye, ami azt jelenti, hogy a megfelelő dolgot mondtad a megfelelő embernek, a megfelelő időben. Túl magas a zajszint. A régi technikákkal készült üzeneteknek esélyük sem lehet sikereket elérni a túlkommunikált társadalomban.”

Palágyi Menyhért emléktáblája

Megköszönve az országgyűlési képviselőnek, a város vezetőinek, a szervezőknek és a kiváló előadóknak ezt a tartalmas napot, tudósításmat Heiko Heublein előadása során megismert két, Palágyi Menyhérttől származó idézettel zárom:

„Kétféle filozófus létezik. 1. Érzelmi filozófusok. Magukkal ragadnak, felemelnek, a tengerük viharos. Ők tulajdonképpen lírikusok. 2. Olyan gondolkodók, akik a matematikából indulnak ki. Az ő tengerük nyugodt és csendes, de a felszín alatt mélységek vannak, amelyeket nem mindenki lát.” Palágyi Menyhért bizonyára a 2. kategóriába tartozónak érezte magát: „Ott hirtelen olyan látomások születnek, melyek minden természettudománynál mélyebbre világítanak, s melyekből a tudomány új szempontjai leginkább származnak.”

Konferencia résztvevői

Süli János

Nagy Balázs

Serdült Benke Éva

Dr. Hanol János előadása

Bogdanov Edit

Emléktábla-avatás

*Nagy Balázs, Fritz Mihály,
Serdült Benke Éva, Süli János*

Fotók: Molnár Gyula

Gutai István

A „titkos klasszikus”

A „titkos klasszikus”

Serdült Benke Éva: A meg sem ismert Palágyi

A szerző Palágyi Menyhért nevét 1999-ben hallotta először. Toró Tibor atomfizikus Bolyai Jánosról tartott előadást az egyik paksi középiskolában, az Energetikai Szakképzési Intézetben, ahol akkor Serdült Benke Éva a magyar nyelv és irodalom tanára volt.

A temesvári egyetem elméletifizika-professzora ebből az alkalomból szeretne volna megkoszorúzni Palágyi Menyhért emléktábláját. Merthogy a világhírű tudós Pakson született.

„Ki az a Palágyi?” néztek egymásra a helybeliek.

Erre a kérdésre válaszol ez a könyv.

Serdült Benke Éva a paksi zsidóság történetébe ágyazva írja le Palágyi családjának történetét és a későbbi tudós pályakezdését.

„Palágyi családja tükrözi a kezdetben integrálódni, majd asszimilálódni akaró zsidóság sorsát a Monarchia területén. Egyébként – jegyzi meg a tanulmány írója – ebből a szegény sorsú zsidó, úgynevezett kisértelmiségi rétegből emelkedett ki többek között Vámbéry Ármin, Bánki Donát, Sigmund Freud.”

(Palágyi Menyhért apja néptanító volt Pakson, Kossuth lelkes híveként részt vett az 1848-as szabadságharcban.)

Palágyi Menyhért középiskolai tanulmányait Temesváron és Kassán végezte, később Eötvös Loránd és König Gyula tanítványa, alapképzése szerint matematikus-filozófus volt.

Öccsével, Lajossal együtt tagja a Vajda János Társaságnak, 1896-ban lapot is alapítanak együtt, a Jelenkort.

Mindketten azért léptek ki a Társadalomtudományi Társaságból, mert ellentétbe kerültek a polgári radikálisokkal.

Palágyi társszerkesztője a Magyar Társadalomtudományi Szemlének, amely nemzeti és anti-marxista.

Serdült Benke Éva Sándor Pál, Hanák Tibor, Békés Vera, Nyíri Kristóf, Székely László, Bogdanov Edit Palágyiról szóló publikációira (és egyéb, főként németországi archívumokban található) forrásokra hivatkozva rajzolja meg a tudós pályaképét.

„Tudományos hírneve Németországban nagyobb volt, mint Magyarországon” – állapítja meg. (Ezzel összefüggésben bemutatja a Deutsche Physik mozgalmat is.)

N A P J A I N K

Palágyi Menyhért szinte egy évtizeddel Minkowski – a zürichi egyetemen Einstein tanára – előtt megalapozta a tér-idő fogalom bevezetésének szükségességét.

Kiállt Lénárd Fülöp mellett, aki az első magyar Nobel-díjas és aki az einsteini relativitáselmélet bírálók vezéregyénisége volt.

„Lehet, hogy e kiállásáért bélyegezték meg 1945-ben Palágyit?” – kérdezi a szerző.

(Hermann István 1977-ben Palágyit nacionalistának, a provinciális magyar kultúra szintjén megrekedtnak, tisztességtelen hangvételűnek tartotta.)

Serdült Benke Éva méltatja Palágyi irodalmi, képzőművészeti munkásságát is, elemzi Tolnai Lajosról, Petőfiről, Madáchról, Székely Bertalanról írott munkáit. Érdemes megjegyezni: Palágyi a Híddor (Honderő)-vitában Petőfi oldalán állt.

A tanulmány írója haláláig, Darmstadtig követi a tudóst. Azt is észreveszi, hogy két sírköve volt az ottani temetőben, és születésének évszáma mindkettőn hibás.

Nagy Edit filozófiatörténész, akitől „A meg sem ismert Palágyi” írója könyve címét kölcsönözte, írja: „Alig pár éve néhányan – egymás kutatásáról nem is tudva, más-más tudományterületről indulva – Palágyi Menyhért tevékenységének elemzése felé fordultunk.” Akkor még valóban lehetett / kellett munkásságának a magyar filozófia- és szellemtörténetben való hiányáról beszélni. Azóta eredmények is születtek: tudományfilozófusok, filozófia-történészek, esztéták, szociológusok számos tanulmányban foglalkoztak Palágyi írásaival, gondolataival. Éppen ezek csokorba gyűjtése alkotja Serdült Benke Éva írásának magvát. A magánember Palágyiról is képet kapunk, s külön érdeme a szerző munkájának, hogy történelmi háttér-információkat is közöl: így a paksi zsidóság történetéről olvashatunk.

Ma már a hazai egyetemek filozófia szakos hallgatói a magyar filozófiatörténeti stúdiumokon tanulnak Palágyiról, s születtek olyan szakdolgozatok, tudományos diákköri dolgozatok is, melyek Palágyi Menyhért munkásságának valamely területével foglalkoznak. Éppen ideje, hogy erről a paksi születésű filozófusról az érdeklődő paksi polgárok is többet tudjanak meg, s ebben segíthet Serdült Benke Éva kötete.”

A recenziens egyetértve idézi Toró Tibor szavait is: „Különleges érdeme a tanulmánynak, hogy komoly bibliográfiai dokumentáció segítségével újabb adatokat felhasználva bemutatja Palágyi bámulatosan sokoldalú munkásságát, a tér-idő elmélettől kezdve az irodalommal és a képzőművészettel foglalkozó tanulmányokig.”

A németországi adatokat dr. Wieser Györgyi gyűjtötte, ő fordította a felhasznált forrásokat, és ő készítette a német nyelvű összefoglalót is.

(Pákolitz István Városi Könyvtár, Paks, 2007)

■ Gutai István

Beregnyei Miklós

Egy életút néhány pillanata Vinnay István (1932–2024)

Irodájában, előadásra készülve (2013)

Egy forró augusztusi délután szomorú hírt kapott a szerkesztőség: volt szerzőtársunk, Vinnay István 92 éves korában, 2024. augusztus 13-án elhunyt. Ízig-vérig fizikus volt, kutatói tevékenységét az atommag fizikájának területére összpontosította. A Műszaki Fejlesztési Főosztály tudományos munkatársa, az atomerőmű szaktanácsadójaként járta az országot, előadásokat tartott még nyugdíjazása után is, amely tevékenységéről így vélekedett: „Az erőmű beépített ügynökének/propagandistájának érzem magam.” A Magyar Sakkszövetség II. osztályos versenyzője volt.

A következőkben Tőle búcsúzik a Paksi Tükör szerkesztősége, elsősorban saját gondolatai és írásai felidézésével, mert a korabeli írásai talán még aktuálisabbak, mint keletkezésük idején. Írásaiban következetesen elítélte az áltudományok terjedését, amelyek ellen mint fizikus lépett fel.

Néhány, a Tükörben megjelent cikkéből idézünk:

Jönnek az ufók? Itt vannak az ufók?

A rendelkezésre álló szűk keretek között igen vázlatosan megpróbáltam érzékeltetni, miért nem hihetők az ufóhitűek lelkes híradásai és lelkes, de dilettáns elméletei. Akkor hát nem hiszek a földönkívüliek látogatásának lehetőségében? Nos, csak egyet tudok biztosan, hogy ami híradásokat eddig hallottam, azok annyira másodkézből valók, annyira felületesek, megalapozatlanok, ellentmondásokkal telek, és az ügyhöz annyira méltatlanok, hogy nincs olyan híradás, amire azt mondhatnám: ez az volt. (PT. 1997. 1. sz. 47–50. p.)

Fésületlen gondolatok a harmadik évezred elé

Helyzetelemzés: Ha két különböző szemléletű és különböző szempontokat figyelembe vevő kutatócsoport megvizsgálná, hol tart ma az emberiség, akkor (például) az alábbi két eredményre juthatnának:

1. Az emberiség soha nem volt még ilyen jó helyzetben, mint ma.
2. Az emberiség még soha nem volt ilyen rossz és nehéz helyzetben, mint ma.

A két kijelentés egyszerre felemelően, illetve tragikusan igaz. Adott országra vonatkoztatva az első véleményen szoktak lenni a választási ciklusokról beszámoló kormánypárti politikusok, a másodikon az ellenzékiek. (PT. 2001. 1. sz. 7–11. p.)

Mivé lettél drága nyelvünk

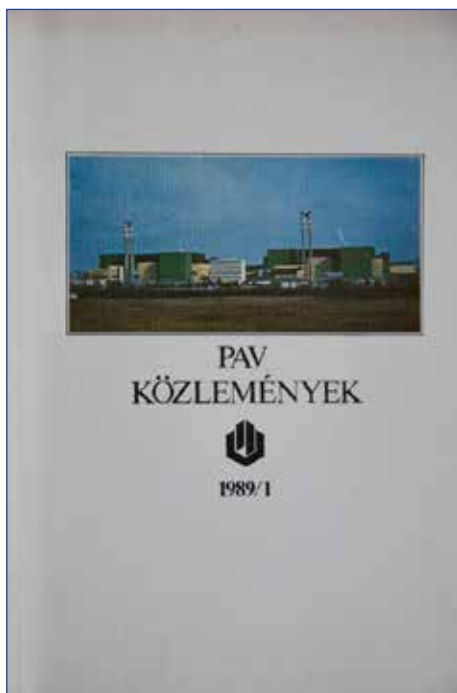
Pusztítja nyakra-főre alakuló tömegkommunikációs adók szövegéhsége és ehhez kapcsolódó nyelvi igénytelensége. Pusztítja a modern írók kétségbeesett kitűnni vágyása. Nem ezerszer megrágott, míves szövegekkel akarnak kitűnni, mint a régebbi írók, hanem az olcsóbb utat választják. Laza, hevenyészett nyelvhasználatukkal az élet realista tükrözésének kiáltják ki. (PT. 2001. 3. sz. 9–11. p.)

Javaslat a Paksi Atomerőmű ezoterikus átalakítására

Állítólag a földsugárzást különleges képességű és jól begyakorolt emberek varázsvessző vagy inga segítségével tudják észlelni. A földsugárzásról szóló „szakkönyvekben” helyet kap ugyan néhány mondat arról, hogy ma már műszeresen is lehet ezt a sugárzást mérni, de utána a könyv végig csak a varázslatos mérési módszerekkel foglalkozik. Minden gondolkodó emberben felmerül a kérdés, hogy ha sugárzásról van szó, amelynek ráadásul már létezik is a fizikai jelenség természetéhez illő, objektív, műszeres mérési lehetősége, akkor mi szükség van tovább a sokkal kisebb pontosságot ígérő varázsvesszőre, ingára. Nem tudom, mit szólna Paks (és az ország) lakosságának ezoterikus beállítottságú része, ha közölnék velük, hogy az atomerőműben kidobjuk a mérőműszereket, beállítunk néhány tucat varázsvesszős embert, és ezután ők fogják intuitív megérzéssel mérni, hogy mekkora a reaktorban a neutronfluxus, mekkora a reaktor körül a sugárzási szint, mekkora a Dunába kibocsátandó víz radioaktív szennyezettsége, és hogy milyen messze van a reaktor üzeme a kritikus megszaladás veszélyétől. Félek, hogy a hír hallatára azok is sebesen elköltöznének Paksról, akik varázsvesszősök tanácsára nemrég rendezték át lakásukat, hogy fekvőhelyük „veszélytelen” zónába kerüljön. (A szerző e vélekedését a magyar jezsuiták folyóirata közölte. Távatok 32. sz., 1996, 748–761. p.)

A Közlemények szerkesztője

Amikor 1973 februárjában újraindultak az 1969 őszén leállított atomerőmű-beruházás munkálatai, egymás után nyíltak meg a helyszínen a nagy építőipari vállalatok kirendeltségei a paksi telephelyen. A nagy vállalatok üzemi lapjai egyre több emberhez jutottak el az építkezésen, egyre többen tervezték saját vállalati lapjuk elindítását. Így volt ezzel az 1976. január 1-től megalakult Paksi Atomerőmű Vállalat (PAV) is, még abban az évben megjelentette a Neutron című ideiglenes üzemi tájékoztatóját, ugyanis a tervük az volt, hogy vállalati újságot jelentetnek meg. A korabeli lapalapítási lehetőségek, az igen szigorú engedélyeztetési eljárás nem tette lehetővé az akkor még kis létszámú vállalat részére az önálló lap indítását, helyette beruházási szinten indították el az Atomerőmű Építői című lapot 1978. november elején.

Az üzemi lap publikálási lehetőségei nem tették lehetővé egy-egy fontos téma részletes ismertetését, elemzését. A Műszaki Fejlesztési Főosztályon, ahol Vinnay István dolgozott, olyan kiadványban gondolkodtak, amely az atomerőmű szakemberei számára és szorosan az atomerőműhöz kapcsolódó munkát végző szakemberek számára kívánt publikációs lehetőséget nyújtani.

Ezt a feladatot vállalta fel Vinnay István, aki megalapította és négy éven át szerkesztette a PAV Közleményeket, amely periodika egy tudományos igényű időszaki kiadvány volt.

Milyen témák olvashatók a lap oldalain? Például: Dr. Nemes Imre: VVER-440 üzemanyag-elrendezés optimalizálása automatizált számítógépes eljárás segítségével. (1989. 1. sz. 2–4. p.)

A cikkek mellett közölte a lap azok angol nyelvű összefoglalóját is, amelynek alapján több nemzetközi megkeresés is érkezett a szerkesztőséghez, és Csehországba,

Angliába, az USA-ba is küldtek cikkmásolatokat, lappéldányokat.

Végül egy igazgatósági határozat alapján az 1992. évi második szám megjelenése után a kiadvány megszűnt, feltételezések szerint gazdasági megfontolás alapján.

A Kenton-hagyaték

Az USA-ban élő, magyar származású dr. John E. Kenton olyan szerkesztőségben dolgozott, ahol a megjelent könyvekről készítettek és közöltek tartalmi kivonatokat (rezüméket). Őhöz az atomenergetikával kapcsolatos témájú könyvek tartoztak, így első kézből értesült az atomener-

gia békés célú felhasználásával foglalkozó kiadványok megjelenéséről, amelyeket össze is gyűjtött. Ebből a gyűjteményéből ajándékozott 500 kötetet a Paksi Atomerőmű Vállalatnak.

Ezek az angol nyelvű könyvek 1948-tól az 1990-es évek elejéig jelentek meg, és igen ritka kiadványok. Balogi Jenő, a vállalat műszaki igazgatója 100 dollárt biztosított a könyvek Paksra szállításához, amelyet Vinnay István intézett. Már az Atomenergetikai Múzeum megnyitása előtt a könyvek a vállalati műszaki könyvtárból a múzeum könyvtárába kerültek.

Vinnay István elvállalta, hogy minden egyes könyvhöz rezümét ír, amennyiben a könyveket elvisszük a budapesti lakására. Az 500 kötetet ismét dobozokba pakoltuk, és Budapestre szállítottuk, ahol a munkát néhány hónap alatt be is fejezte a vállalkozó. (Gyűjteményi Szemle, 2011. 47–126. p.)

Wigner Jenő lányát és unokáját fogadta (1999. 06. 30.)

Az elmondottakon túl, felidéződik bennünk annak a Pista bácsinak a képe, aki megfontoltan és érdekesen magyaráz a látogatóközpontban nekünk vagy az illusztris vendégeknek. Nyugodtsága hatott arra a környezetre, ahol megfordult, és ezt a képet őrizzük magunkban.

A reformáció ünnepére emlékezünk

Október 31. a reformáció emléknapja, Luther Márton német Ágoston-rendi szerzetes 1517-ben e napon tűzte ki 95 tételét Németországban, a wittenbergi vártemplom kapujára.

Serdült Benke Éva

Ady eskető és temető lelkésze, Haypál Benő

A XIX. század második felében több paksi református család adta gyermekét a megye jó nevű iskoláiba, hogy aztán a lelkészi hivatást választva útjuk a híres nagykőrösi gimnáziumba vezessen, majd a budapesti református teológiai akadémiára. Egyesek pályája magasra ívelt, teológiai professzorok, bibliafordítók lettek, vagy éppen tevékenységük összefonódott a kor valamely híres embere életének meghatározó pillanatával.

Haypál Benő 1869. január 23-án született Pakson, és mint kortársa, Kecskeméthy István, ő is végigjárta a közeli jó protestáns iskolákat, Bonyhádon, Gyöngön tanult, majd Nagykovács következett, és végül az érettségi évében, 1888-ban a távolabbi Pozsony. Négy év múlva befejezte a budapesti Református Teológiai Akadémiát. (A Budapesten 1855–1955 között végzett hallgatók sorában Kecskeméthy István a 8320. számú, Haypál Benő a 6490. számú hallgató), és megkezdte lelkészi pályafutását, amely egészen a püspöki szélig ívelt. Először segédlelkész volt a Duna menti településeken: Dunavecse, Dunapataj, majd a Kálvin téri egyházközséget irányította, 1896-tól a budapesti Szilágyi Dezső téri egyházközség vezető lelkésze volt. Nem csupán lelki gondozója a rábízott híveknek, de rendszeresen publikált a protestáns sajtóban (írói álnevei Saulus, illetve Paulus), könyvei jelennek meg, például *A nők jogaiért* című két beszéde 1913-ban, *Az Úr épít*, a nagybányai Igehirdető Kiadónál 1912-ben. Ő szervezte meg a Nagypénteki Református Társaságot, ő alapította meg

a kamaraerdei Erzsébet Árvaházat. 1918-ban az Országos Református Tanács elnöke, közben szerkesztette az Új Reformáció című lapot, a háború éveiben pedig a Református Katonák Lapját. Az 1881-ben alapított Egyenlőség című zsidó politikai hetilapban is publikált időnként, ez a lap a tiszaezlári per után indult, felvette a harcot a zsidó ortodoxia ellen, publikáltak benne a keresztény felekezetek vezető személyiségei is. Jelentős tevékenységet fejtett ki a szabadkőművesek között, az ő nevéhez fűződik a Galilei páholyból kivált 28 tagtársával alapított Sas páholy létrehozása. A páholy neve Haypáltól származik, a sas a fény felé törő, lelki utat mutató, de a földön időnként megpihenő, egyúttal a szentségek őreként szereplő jelkép. Haláláig a páholy főmestere volt, társaival jelentős karitatív tevékenységet folytattak akkor is, amikor 1920-ban betiltották Magyarországon a szabadkőművesek páholyait.

Baráti köréhez tartozott Boncza Miklós, 1887–1905 között a szabadelvű párt képviselője, ügyvéd, politikus, Erdélyben volt szerényebb birtoka, Csucsán kastélya, később ő lett Ady Endre apósa. Lánya, akit Csinszka néven ismer az irodalomkedvelő közönség, Boncza Berta 1894-ben született. Boncza Miklós életének utolsó éveit Pestlőrincen töltötte, ott is halt meg 1917 januárjában. Végakaratának megfelelően temetési szertartását Haypál Benő budapesti református esperes végezte. Minden bizonnyal Csinszka talán még „csucsai várkisasszony” korában ismerte a neves teológust, később Adyt is megismertette vele, akinek lelki gondozója is lett Haypál Benő. De az sincs kizárva, hogy ismerték egymást más vonalon is, hiszen köztudott Ady szabadkőműves vonzalma is, maga is páholytag volt, nagyváradi újságíró korában csak ismerkedett az eszmével, de Pesten már aktív tag volt. Az viszont tény, hogy ő végezte Ady és Csinszka esketését a Szilágyi Dezső téri református templomban 1915. március 27-én. (Hogy részt vett-e a Hársfa étterembeli esküvői ebéden, azt nem tudni.)

Ady Endre 1919. január 27-én halt meg, a kormány a nemzet halottjának nyilvánította, a gyászszertartást a Vörösmarty Akadémia rendezte. Koporsóját a Magyar Nemzeti Múzeumban ravatalozták fel, a dízsírhelyet a Kerepesi temetőben a főváros adta. A Magyar Nemzeti Operaház kórusának gyászéneke után a költőt Móricz Zsigmond, majd Babits Mihály búcsúztatta. Csinszka akaratának megfelelően a gyászszertartást Haypál Benő végezte. Gyászbeszédében utalt arra, hogy Ady Endre népének, nemzetének és az Ember ember voltának megváltó és megtartó igazságát kereste, ennek a keresőútnak mélységeiről a költő lelkigyakorlatainak tanúságtevője, a lelkész Haypál híven beszámolt: „Én láttam Ady Endrét sírni a sírókkal. Minden versét és egész életét megszenvedte Ady Endre azért, hogy dicsőség-szolgálatra emberi és nemzeti dimenzióban örök időkre megigazuljon” – mondta Haypál Benő, majd Pál apostolt idézte: „A mi vitézkedésünk fegyverei nem testiek, hanem Isten által erősek nagy hatalmasságoknak

elrontására.” Ady koporsóját Haypál szavai kísérték végső útjára: „A Krisztus követői nem testi életük épületén külső dísz gyanánt viselik a világmegváltás szimbólumát, hanem szívükben hordozzák a keresztet, azért szenvednek, mert szeretnek. A te életed másokkal és másokért való szenvedés volt.”

A Haypál Benő iránti tisztelet, nagyrabecsülés jele volt, hogy nem egyszer állt ő a kor jeles művészeinek, személyiségeinek koporsója mellett, és kísértte őket utolsó útjukra. Ő temette 1910-ben Székely Bertalant, a szadai református temetőben, ő búcsúztatta Lotz Károlyt is 1904. október 15-én.

A Pakson született, nagy ívű pályát bejárt Haypál Benő Budapesten halt meg 1926. május 16-án. Budapesten, a Farkasréti temetőben nyugszik, munkásságát fia, Haypál Béla folytatta (1899–1988), aki mint a család régi barátja, Márffy Ödön kérésére 1934. október 24-én Csinszkat, Márffy feleségét temette. Nevét és emlékét őrzi a Budai Református Egyházközség 1996-ban létrehozott Haypál Alapítványa, melynek célja fiatal generáció nevelése, műemlékvédelem, kulturális foglalkozások támogatása, idősek, rászorultak támogatása.

„Ma, amikor az élet szédítő rohanásában minden eszközt, a földi lét harcaiban minden fegyvert megengedettnek tartanak az emberek, csak célhoz jussanak, ma, amikor a hízélgést szeretetnek, a kíméletességet igazságnak, a nyersséget őszinteségnek nevezi a közfelfogás, amikor némelyek nagysága mások gyarlóságán épül fel, ma, amikor a szigorú erkölcsi felfogást elnyeli a társadalmi alkalmazkodás, és az emberek megelégszenek olyan tisztességgel, ami csak látszat, ami az evangéliumi erkölcs ítéletében számba se jő, s a becsület csak társadalmi dísz az emberen, ma, csak az emberekre néz, csak az emberek ítéletére tekint az ember, valóban és méltán kimagaslik, aki élete értékét lelke öntudatával méri, aki arra erkölcsi értelemben abszolút kincset: jó hírnevet arannyál, ezüstről többre tartja, a világ előtt való kedvességnél többre becsüli” – írta Haypál Benő a század első éveiben kora emberéhez figyelmeztetve kora veszélyeire. (In: Dunántúli Protestáns Lap 13. évfolyam, 1902)

Ma korunk morális mélykútjaira, romlására, erkölcsi tévútjaira ki figyelmeztet bennünket, ki nyitja fel szemünket a jóra, ki mutat utat, merre haladjunk? Magunkra maradtunk volna ebben a zűrzavarban?

Haypál Benő, magyar református lelkész emléke szülővárosában is él, Kerné Magda Irén a Paksi Hírnök 2007. április 20-ki számában rövid pályaképet közölt róla.

Lovásziné Anna

Kitüntetések október 23-án

Az 1956-os emlékműnél megtartott megemlékezés után a Csengey Dénes Kulturális Központban folytatódott az október 23-i ünnepi program. Heringes Anita polgármester beszédét követően átadták a Pro Urbe kitüntetések, a díszpolgári címet, és köszöntötték a Tehetséges Paksi Fiatalokért Alapítvány (TPFA) idei díjazottjait.

Pro Urbe emlékérmét (a város gazdasági, kulturális és társadalmi fejlődésében kiemelkedő tevékenységért) vehetett át Balog Judit és Haraszti Zsolt a Paksi FC ügyvezetői, és Pupp Noémi az Atomerőmű SE kajakozója.

Paks Város Díszpolgára (a város érdekében kimagasló érdemeket szerzett személyek elismerésére) cím kitüntetettje Hajdú János.

A Tehetséges Paksi Fiatalokért Alapítvány célja, hogy díjazza azoknak a diákoknak a teljesítményét, akik az általános iskola 5. osztályától az első diploma megszerzéséig az anyanyelvi kultúra, a művészet, a tanulmányi munka és a sport területén kimagasló eredményt értek el, elismerje a velük foglalkozó felnőttek tehetséggondozó munkáját, a kiváló eredményt elért fiatalok részére felsőfokú tanulmányaik folytatásához ösztöndíjat biztosítson.

A 2024-es év díjazottjai: Schmidt Áron, Tresznics Nikolett, Borbás Emma, Bedecs Tamás, Rózsa Bence, Czibula Bernát László, Palencsár Péter, Kolki Ákos, Tandi Klára, Ivanics Mária, Körmöczi Zoltán, Molnár Edit Zsuzsanna.

A díjak átadása után ünnepi műsor következett az Energetikai Technikum és Kollégium tanulóinak előadásában „Szabadnak születél!” címmel.

[Forrás: Paksi Hírnök, 2024-10-23 paksi-hirnok (kgy)]

Fotó: Babai István

Beregnyi Miklós

A tanácsrendszerőről 1950–1990

Paks történetének legjelentősebb eseménye a XX. századra datálható, nevezetesen az 1969-ben elindított atomerőmű-beruházás, amely megváltoztatta a település társadalmi és környezeti jellemzőit. Az építkezés közel húsz éve alatt a megyei napilap (Tolnai Napló / Tolnai Népiújság) szinte napi rendszerességgel számolt be a beruházás eseményeiről. Viszont sokkal kevesebb írás foglalkozott a település minden problémájának a tanácshoz történt lecsapódásával, a tanácsi munka mindennapjaival. Ezt a hiányosságot próbálom csökkenteni az alábbi összeállítással, amelyet szintén a megyei lap segítségével gyűjtöttem egybe. (1)

A tanácsok az 1950. évi I. törvény alapján szerveződtek, az első tanácsi választás 1950. október 22-én volt az ország településein.

Idézet a törvényből: A Magyar Népköztársaság Országgyűlése az Alkotmányban megállapított elveknek megfelelően megvalósítja a demokratikus államszervezet legmagasabb rendű formáját, a tanácsok rendszerét. (2)

A tanácsi munka mindennapjait az országos politika határozta meg, amely alapján 1956-ig a legfontosabb feladatuk a begyűjtés, az aratás, a vetés és egyéb mezőgazdasági munkák napi szinten történő irányítása volt. Ez volt a fő feladata a paksi tanácsnak is. Vázlatosan felidézem a sok szenvedést, keserűséget kiváltó begyűjtési rendelet végrehajtásából eredő események sorát.

Az 1951–52. évi állami begyűjtésről szóló rendelet szerint a népgazdaság mezőgazdaságtermény-, élőállat- és állattermék-szükségletét a következő beadásokból biztosították:

- Állami gazdaságok termésbeadásával
- Terület utáni beadással
- Termelési szerződésekkel
- Ipari keresmények (cséplőgép-üzembentartók géprészéből)
- Malmok – darálók és hántolók vámkeresetének természetbeni beadásával
- Állami gépállomások természetbeni keresményének beadásával
- Szabad forgalomban való állami felvásárlással

Termésbeadás

A mezőgazdasági termelők terület utáni kötelezettsége három részből áll:

1. Termény- és állatbeadás.
 2. Baromfi- és tojásbeadás.
 3. Tejbeadási kötelezettségek, amely minden tehéntartóra vonatkozott.
- A kulákok a termény- és állatbeadási kötelezettségükön kívül még külön sertésbeadást és bőrbeadást is kötelesek teljesíteni.
 - Levágott sertés után zsírbeadásra és a gyapjúkészletek kötelező beadására a korábbi rendelkezések érvényben vannak.
 - A termelő kenyérgabonával a háztartási és gazdasági szükséglet biztosítása után fennmaradó mennyiségből teljesíti beadási kötelezettségét. A maradékot eladhatja az államnak is, ám ezért magasabb árat kell fizetnie az államnak.

Terület utáni beadási kötelezettség

- 1–3 kat. hold 6 búzakilogramm (bkg)
- 3–5 kat. hold 10 bkg
- 5–8 kat. hold 15 bkg
- 8–10 kat. hold 20 bkg
- 10–15 kat. hold 25 bkg
- 15–20 kat. hold 31 bkg
- 20–25 kat. hold 37 bkg

A termett burgonya 10%-át volt köteles beadni a termelő, amelyet 8 napon belül kellett leadni. A burgonyának tiszta fajtájúnak, vágásmentesnek, fagymentesnek és legalább 4 cm átmérőjűnek kellett lenni.

Az országos begyűjtési terveket megyékre, járásokra, városokra és községekre kellett lebontani. (3), (4)

A tanácselnök mindennapi gondjairól Aradi Imre beszélt a Paksi Hírnök 1990. március 14-i számában. Arra a kérdésre, hogy milyen volt Paks a '60-as évek kezdetén, a következő tömör választ adta: Csendes vidéki település volt. Akkor folyt a tsz-szervezés. Aradi Imre 1958-tól 1972-ig volt Paks tanácselnöke, a volt tanácselnökök közül a legtovább.

Kik is voltak a település tanácselnökei (VB-titkárai)? Aradi Imre a következőkre emlékezett: Kiss József, Németh Ferenc, Rangáné és Haag Ferenc, megjegyezve, már egyikőjük sem él.

Megpróbáltam hiteles adatok alapján kideríteni a volt tanácselnökök neveit, ám erre

csak a megyei lap (Tolnai Napló) nyújtott igencsak hézagos lehetőséget. A nem említett évek számaiban nem találtam erre vonatkozó adatot. A nevek előtti szám (hó és nap) a megyei lap aznapi számában megjelent tudósításra utal.

Paks tanácselnökei:

1951

- 05. 27.: Kiss József (Nagy a valószínűséggel 1950-ben ő volt az első tanácselnök.)
- 08. 10.: Németh Ferenc

1952

- 07. 11.: Németh Ferenc (07. 27-én leváltották)
- 08. 10.: Vaszkó Szilveszter

1953

- 07. 09.: Lovász Sándor tanácselnök-helyettes

– 08. 20.: Vaszkó Szilveszter

1954

– 08. 23.: Lovász Ferenc

1955

– 08. 20.: Jancsó Mártonné

1956

– 03. 14.: Jancsó Mártonné

– Szederkényi László szerint Sörös István v. József volt a tanácselnök, ám a forradalom után lemondott, és hazament Simonornyára.

1958-tól 1972-ig Aradi Imre (lehetséges, hogy csak 1970-ig)

1959. 11. 06. (13. és 19. szám): Haag Ferenc

1970. június 1-jétől 1973. április 15-ig Juhász Károly

1973. március 7-től 1978. október 1-jéig Oláh Mihály

Az 1950-es évek első felében a tanácselnökök legfontosabb feladata volt a községre kivetett beadási normák teljesítése. Pakson kezdettől fogva gond volt a beadással, a település folyamatosan az utolsó helyen szerepelt a megyei kimutatásokban.

A megyei lapban az első kritikus írás a paksi járás gyenge teljesítményét tette szóvá, ezen belül Paks község még a járásban is az utolsók között volt. (6) Ebből a cikkből derül ki, hogy az első tanácselnököt, Kiss Józsefet három héttel ezelőtt – valamikor augusztusban – leváltották, és Németh Ferenc került a tanács élére. Ez a váltás megmozgatta az egész községet annak érdekében, hogy a szégyent lemosásuk a jobb beadási adatok elérésével. A három héttel ezelőtti 50%-os szénabegyűjtés ma már 80%-ra emelkedett, lelkenedik a cikk írója, aki felemlegeti, hogy ideje volt észhez térni a paksiaknak, hiszen a felszabadulás óta Paks sok mindent kapott a kormánytól. Ilyen „juttatás” a tüdőgondozó létesítése, az iskolák helyreállítása, egy artézi kút kiépítése, amelyet az ötéves tervben még négy fog követni.

Két hónappal később már arról ír a megyei tudósító, hogy ahol nem szereznek érvényt a törvényeknek, nem megy a begyűjtés. (7)

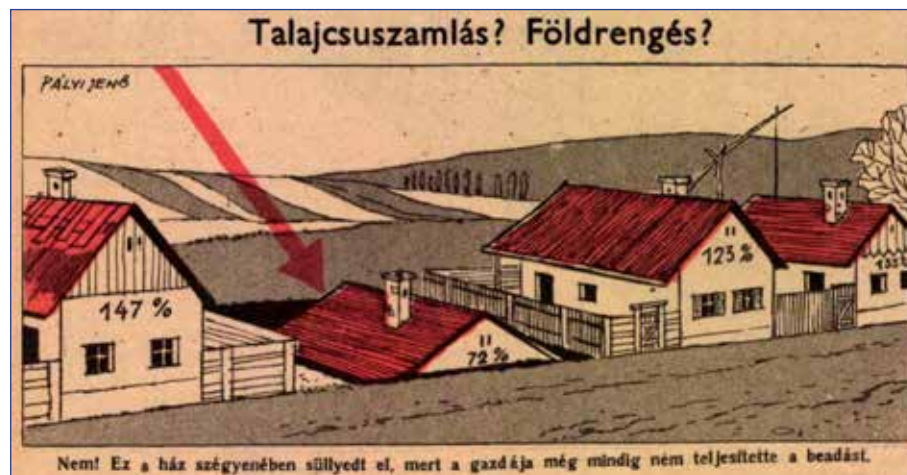
„A paksi dolgozó parasztok nem értik meg a begyűjtés fontosságát. Németh elvtárs szavai szerint úgy tűnik, mintha Pakson nem olyan gazdák laktának, mint Gerjenben, Páriban, Hőgyészen. A hiba ott van, hogy a paksi gazdákkal nem foglalkoznak kellően a népnevelők, ezért nem értik meg a begyűjtés fontosságát.” (8)

A rossz beadási eredmények ellensúlyozására egy másfajta „fajsúlyos” vállalást tesz Paks: „Vállaljuk, hogy december 15-ig száz dolgozóval növeljük a Tolnai Napló olvasóinak táborát. (9) A most tartott népművelői értekezleten elhatároztuk, hogy a községben mutatkozó lemaradásokat sürgősen behozzuk, és ehhez a munkához elengedhetetlenül szükséges a pártlap olvasása, az állandó tájékozottság. Mindent elkövetünk, hogy a Megyei Pártbizottság lapja, mindnyájunk lapja Pakson is minél több dolgozóhoz eljusson.”

Aláírták:

- Pacalai Sándor községi párttitkár
- Lacza István alapszervi titkár
- Németh Ferenc tanácselnök
- Stól Jenő a népművelők nevében

(10)

Megjavult Pakson a begyűjtés, adja hírül a megyei napilap. A megyei tanács a közelmúltban vizsgálatot tartott, és megállapította: Paks lemaradását a tanács laza munkája eredményezte. Június 27-én leváltották Németh Ferenc tanácselnököt, s az újrászervezett tanács azóta jó eredményekkel igazolta, hogy a dolgozó parasztság szívesen tesz eleget az állam iránti kötelezettségének. Tíz nap alatt – június 27-től – 15%-kal

emelkedett a sertésbeadás, baromfiból több mint 10 mázsa, tojásból pedig közel 30 ezer gyűlt be. A szénabeadás is lendületet vett, 24%-kal emelkedett. Paks kulákjai – nyolc személy, név szerint felsorolva – továbbra is szabotálják a begyűjtés sikerét, 10 ezer tojással, 4 sertéssel és nagy mennyiségű szénával vannak hátralékban. A paksi tanács megindította ellenük az eljárást szabotálás címen. (11), (12)

Jegyzet:

1. Dunántúli Napló, 1950. 10. 22. 6. p.
2. Ludas Matyi (LM.), 1950. 06. 23. 5. p.
3. Tolnai Népújság (TN.), 1950. 03. 20. 2. p.
4. LM., 1950. 11. 03. 4. p.
5. Paksi Hírnök, 1990. 03. 14. 3. p.
6. TN., 1951. 09. 18. 4. p.
7. TN., 1951. 11. 03. 4. p.
8. LM., 1952. 04. 17. 2. p.
9. TN., 1951. 12. 12. 1. p.
10. LM., 1952. 01. 31. 4. p.
11. TN., 1952. 07. 11. 1. p.
12. LM., 1953. 05. 07. 6. p.

(Folyt. köv.)

Dr. Németh Gabriella

Harminchárom éve történt

Ötvenéves a „Népbolt” – adta hírül a Tolnai Megyei Népújság 2000. áprilisi száma.

Ötven év egy ember életében nagy időnek számít. Tolna megye kereskedelmi életében is, hiszen annak évtizedekig meghatározó szereplője volt a Népbolt, neve szinte összeforrt a megyében a kereskedelemmel.

1950. április 8-án rendelkezett az Alapítólevél a Tolna megyei Kiskereskedelmi Nemzeti Vállalat létrehozásáról. A vállalat szekszárdi székhellyel alakult „mindennemű közszükségleti, használati és fényűzési cikk forgalomba hozatalára közvetlenül a fogyasztók részére”.

Az alapítás dátuma 1950. május 12. volt, a székhely Szekszárd, Garay tér 8. Az induláskor, 1950-ben 27 boltot nyitottak, a mintegy száz dolgozójának az volt a feladata, hogy az államosított magánkereskedelem helyébe lépve a „fehér foltokat eltüntetve” megoldja az ellátást. 1951. január 1-én került a Tolna Megyei Tanács irányítása alá a vállalat, ekkor vette fel a Tolna Megyei Népbolt Vállalat nevet is.

A Népbolt Vállalat az 1950-es években átvette az élelmiszer, valamint az addig különböző országos szakvállalatok irányítása alá tartozó háztartási, vegyi, illatszer-, vas-edény, üveg-porcelán, papír-írószer, játék- és édességboltokat. A földműves szövetkezeti boltokkal párhuzamosan fejlesztette a hálózatát, amikor tisztázódott a két szektor területi megosztása, megnyílt a lehetőség a terjeszkedésére, a szakosodásra is. Több városban sajátos üzletpolitikával létrehozták az ún. „Otthon Áruházakat”, amelyek a háztartások nélkülözhetetlen szükségleteihez tartozó árucikkeket forgalmazták.

„A Tolna megyei Tanács Végrehajtó Bizottsága megtárgyalta a Tolna megyei Népbolt Vállalat 1968-as gazdasági év eredményeiről és tapasztalatairól szóló beszámolóját” – jelent meg a tájékoztatás a Tolna Megyei Tanács Végrehajtó Bizottságának Közlönye 1969. évi 2. számában.

A rendszerváltás óriási kihívást jelentett a struktúrában, 1991. július 1-jén létrejött a Tolna Megyei Népbolt Részvénytársaság, megindult a privatizáció előkészítése.

A piacgazdaság térnyerésével elindult a több évtized alatt felépített élelmiszer-, ruházat- és vegyesiparicikk-profil háttérbe szorulása.

– Mi lesz veled, Népbolt? – kérdezte a Paksi Hírnök 1990. augusztusi számában a cikkíró, hiszen ezen lapszámban részletesebben szeretett volna foglalkozni a vállalat helyi gondjaival, azonban ekkor már a hat főnél kevesebb dolgozót foglalkoztató üzletekben leltároztak, előkészítve az üzletek eladását.

A dolgozóknak elővásárlási joguk sincs, pénzük sem – boncolgatta a cikk írója. Az árukészletet meg kell ráadásul vásárolni a bolttal együtt, a vállalat hitelt 30%-os kamatra ad.

„Átalakulás alatt áll a Népbolt Vállalat, és ebbe a folyamba nem szeretnénk homokszemet dobni, ám mint vásárlók, nyugtalanul hallgatjuk a híreket.”

Pedig a vállalat a fénykorban még a sportban is aktív szerepet vállalt, a Paks alapszervezet is évente újabb és újabb munkatársakat ünnepelt sportági győztesként; síkfutás, labdarúgás, sakk, kötélhúzás, gránátdobás, súlylökés, kézilabda, távolugrás, lövészet, magasugrás – hosszan sorolhatnánk a sportágak listáját.

A Népbolt Vállalat paksi területének vezetését a sportban is jeleskedő tősgyökeres paksi kereskedőre, Németh Ferencre bízta, aki súlylökésben, labdarúgásban kötélhúzásban és egyéb sportágakban is többször volt megyei győztes.

– Gazda kell mindennek – adta hírül a Tolna Megyei Népújság 1991. októberi száma az akkor már vállalkozóként a paksi kereskedelmi életben megjelenő volt területi ügyintéző hitvallását. Több évtizedet töltött el az állami kereskedelembe, ő még igénybe vehette az újrakezdési kölcsönt.

– Nem elégített ki már az a tevékenység, amit végeztem, kereskedni akartam, a pult mögött állni, érezni azt a boldogságot, amit a jól végzett munka ad.

Ez ma is számos „volt népboltos dolgozó” hitvallása, elve, a hosszú évtizedek alatt megszerzett magas színvonalú ismereteket, kereskedelmi tapasztalatokat hasznosítani tudták mindazok, akik a Népbolt Vállalat dolgozói voltak egykor. Ma is sokuk vállalkozóként tevékenykedik a városban, a megyében. A cégnyilvántartásban a Cg.17-01-000730 cégjegyzékszámú Tolna Megyei Népbolt Vállalat 7100 Szekszárd, Garay tér 8. cég törlésének hatálya 1991. november 2. Megjegyzés: átalakulás.

Harminchárom éve történt.

Képek az egykori paksi Népbolt életéből, munkatársairól:

Népboltos dolgozók gyermekeinek névadó ünnepsége

Népboltos dolgozók gyermekeinek névadó ünnepsége

Sportrendezvényen
a népboltos lányok 1979

Árucikkek - motorkerékpárok

Naptár, Népbolt

Balázs Kovács Sándor

Oláh Márta (1964–2012)

gyöngyfűző népi iparművész

– táblaavató megemlékezése Sárpilisen

**„Nem az a fontos, hogy mi múlik el,
hanem az, hogy mit tudunk belőle megőrizni.”**

(Halász Péter néprajzkutató)

„Keresheted őt, nem leled hiába,
se itt se Fokföldön, se Ázsiában,
a múltban sem és a gazdag jövőben
akárki megszülethet már, csak ő nem.
Többé soha
nem gyúl ki halovány-furcsa mosolya.
Szegény a forgandó tündér szerencse,
hogy e csodát újólag megteremtse.”

(Kosztolányi Dezső: Halotti beszéd, 1933)

Tiszteld a múltat, hogy érthesd a jelent és munkálhasd a jövőt! Az a kultúra, melyet ősünk éltek, formáltak, melynek csodájára jártak hazai és külföldi érdeklődők, mára már a múlté. Mindannyian kint pihennek a temetőben, és sajnos mindinkább az a sárközi kultúra is, ami az ő mindennapjaikat jelentette, velük együtt alussza álmát a sárközi temetőben. Amíg vannak tájházak, addig őrizhetjük, bemutatgatjuk elődeink kultúrájának töredékét. Egykor utánunk sem marad több, mint a lengyeli kultúra után. Addig kell őrizni, bemutatni és továbbadni egy örökséget, amíg van mit. Ezért van létjogosultsága a tájházaknak.

A Sárközben a polgárosodás folyamata sajátos módon alakult. Nem anynyira a korábbi életmód, kultúra szerves folytatásaként történt, hanem inkább külsőségekben tudott csupán megnyilvánulni egyfajta mentalitásból eredően, a hirtelen elért anyagi lehetőséggel élés képességének bizonyításaként. A mára múlttá vált korszakot a maga idejében nemcsak elemeiben, de teljességében, életszerűen tapasztalhatta Móricz Zsigmond országos riportkörútja során itt is megfordulva: az „...Alföldi falvak álmélkodva néznék, micsoda házakból áll ez a község. A magyar parasztság legmagasabb szintű arisztokráciáját nevelte ki a Sárköz, [...] A gazdasszony, aki viselőben jön be az udvarról. [...] Tudatában van gazdagságának, s annak, hogy arra az egész világ csak csudálattal néz fel. A ház úgy van építve, hogy a szobák előtt, hosszában, olyan folyosó van, mint egy iskola folyosója. Több ajtó nyílik az udvarra, a beüvegezett oszlopok között. Ahogy a szobába betessékel, az ember elámul: négy szoba megakva drága bútorokkal. Három generáció úribútorstílusa. Míg az övök gótikus ebédlőszekrény, a legfiatalabb menyecske, aki elvált s hazahordta a holmiját, már a ragyogó sima jávorfa politúrja szerette meg. [...] Nem rokonszenves. Nincs harmónia az életük és a keret közt. Ezekhez a bútorokhoz az illik, hogy egy más, magasabb, szabadabb és kultúraltabb életmód folyjon közöttük. De itt a bútorok, a márványos mosdók csak üres díszül szolgálnak, soha azon senki nem mosdott. Tömérdék vásári porcelán, amit soha senki semmire nem használ. Az összes szobán érezni, hogy csak mutogatásra való, senki nem él bennük...”

A 19. század második felétől kezdődően egyre-másra épültek a sárközi községek főutcáin, „Öreg” utcáin, de faluszerre is a többszobás gazdaházak oszlopsorral alátámasztott tornáccal, vakolatdíszes homlokzattal, kiterjedt gazdasági épületrészekkel. A 20. század fordulójától pedig megjelentek a városi képet idéző, utcafrontos, zárt kapubejáratú, három-négy díszszobának berendezett helyiségű házak, előterükben üvegezett folyosóval. Ezek az épületek már nem csak helyben fellelt anyagokból, hanem távolabbi vidékekről ideszállított építőanyagokból szakmailag képzett ácsok, kőművesek, építőmesterek által készültek. A magasabb szintű építészeti megoldásokat, eljárásokat, a korszerű építőanyagokat a szomszédos községek német nemzetiségű iparosai, főképpen a tolnai ácsok és a bátaszéki kőművesek terjesztették el. Az 1870-es évektől kezdve a bátaszéki német kőművesek, ácsok építették az ármentesítések eredményeként meggazdagodott sárközi parasztpolgárok házait. Sajátos építészeti stílust alakítottak ki ezekben a falvakban. A házak hossz-tengelyükkel merőlegesen kiértek az utca vonaláig, a telket téglavagy kőutáNZatos magas kerítés és hatalmas kétszárnyú tölgyfakapu választotta el az utcától. Az uradalmi épületekre emlékeztető magas házakon az utcai ablakok felett külön padlásablaksor húzódott. A ház négy-öt-hat belső helyiségre oszlott: szobák, konyha, kamra, mosóház, fürdőszoba és

a többi. Ha a telek megengedte, az istálló és ólak is egy vonalban sorakoztak, egyébként L alakban megtörték a főépületet, vagy a telek másik részén emeltek melléképületeket.

Sárpilis a Sárköz legkisebb és egyúttal legszegényebb települése. A település faluképe a sárközi építészet jellegzetes darabjait mutatja be, de nem olyan formában, mint Decsen, itt maradtak még régebbi építési formák is. A lakótereikkel az utcára merőleges irányú, nyitott oszloptornácos házak építésének ideje, legalábbis az első gazdák körében a 19. század végéig tartott a Sárközben. Ezt a típust az 1890-es években váltotta fel a lakóhelyiségeket – elsősorban a szobákat – az utcafrontra, egymásba nyílóan elhelyező rendezőelv szerint épült ház, padlással lefedett, felfalazott kapubejárattal. Ilyen módon hosszú homlokzati részükkel egymással teljesen összeépült, belső udvarrészeit kifelé elzáró rendszert alkotó lakóházak keletkeztek. További jellegzetességük a sablonnal készült gazdag, ablakok köré rendezett homlokzati gipszornamentika.

A sárközi lakóházak zöme a 18. század végéig talpas sövényház lehetett – írja Katona Imre. Ezeket ágasfás szerkezetű, de hasonló falú és beosztású építmények váltották fel. A házak előtt az utcai fronton virágoskert volt. A 19. századi konjunktúra hatására azonban az építkezésben is gyökeres változás állt be. Az új házak már kiépültek az utcára, a portát nagy kapus, magas téglakerítés zárta el a külvilágtól. Az új épületek kezdetben tömött földfalúak voltak, a későbbiek téglából épültek. Magasságban, terjedelemben (négy-hat belső helyiség) erősen megnövekedtek. Jó példája ennek a sárpilisi tájház, amely az 1880-as években épülhetett. A település egyik legnagyobb lakóháza, általában az utcára három szobát építettek, itt négy van. Az utcai front alatt végig pince húzódik. A telek teljesen zárt volt, két kijáráttal az utcára, két nagykapuval.

A sárpilisi helytörténeti gyűjtemény egy sárközi gazdag parasztházban kapott helyet – az épület egy régi sárközi család (a Balázs Kovács család) tulajdonát képezte –, melynek berendezése a sárközi népi kultúra hagyományos tárgyait őrzi.

A tájház 2006 nyarán, a Sárközi Lakodalom alkalmával nyitotta meg kapuit, bemutatva a Sárköz és Sárpilis jellegzetességeit, 2014-ben teljesen felújították, és ismét megnyitották a látogatók előtt. A négy helyiség közül háromban az egykori, mindennapi paraszti életet mutatják be. A negyedikben a 2012-ben elhunyt népi iparművész, Oláh Márta gyöngyfűző hagyatéka látható.

A különféle gyöngyök használata főleg a sárközi női viseletben terjedt el. A gyöngygallér nem volt más, mint ünnepi női nyakék. Vékony fonatra fűzött, különböző színű, apró üveggyöngyből varrt laza hálófonat, mely három–tíz centiméter széles fodorban omlik a nyak köré. Korábban

zárt gyűrű alakot képezett, alkalmanként húzták össze, és kötötték meg hátul egy madzaggal. Ez volt a nyakbadobó vagy nyakbavető. Később a két vége nem zárult össze, a felső szélét textiltárhoz foglalták, kapocscsal csukták. Ennek többféle elnevezése volt: nyaksi, csipkegyöngy vagy kaláris, keresztbe fűzött, kétszer csavart és a többi. Varróasszonyok, specialisták készítik, bő ujjú ingvállhoz való.

Oláh Márta – kinek gyöngyfűző hagyatéka a sárpilisi tájház gyűjteményének része – gyöngyfűző, Király Zsiga-díjas népi iparművész, a népművészet ifjú mestere (1964–2012) felnőtt fejjel tanulta meg a mesterséget, Decsen ismerkedett meg a Sárköz népi hagyományaival. Magáról írta honlapján: „1964-ben születtem Szekszárdon. 10 éves korom óta Decsen élek. A falumat a Sárköz fővárosának is nevezik. 25 évesen, amikor egészségi állapotom úgy alakult, hogy nyugdíjba kényszerültem, a gyöngyfűzés lett az életkedvet adó megmentő foglalatosságom. Felnőtt fejjel tanultam meg ezt a csodálatos mesterséget. Részletesebben megismerkedtem a Sárköz népi hagyományaival és kultúrájával, akkor váltam igazi »sárközivé«. Mindehhez névrokonom, Oláh Éva néni népi iparművész adott őszinte segítséget. Tőle tanultam meg a mesterség minden apró fortélyát.”

„1991 őszén Folland Erzsébet tanárnő bemutatott Oláh Éva néni népi iparművész gyöngyfűzőnek. Magammal vittem az addig fűzött munkáimat, és megkértem Éva nénit, mondja el a véleményét róluk.

Feltette a szemüvegét, és szinte szemenként átnézte a gyöngyeimet. Közben mindig azt kérdezte, hogy ki tanított, Mikor elmondtam, hogy még senki, és hogy tőle szeretnék tanulni, elővett egy kis elkezdett mintát, és azt mondta, ezt vigyem el, és próbáljam meg elkészíteni. Kétszer csavart gyöngy volt, ami addig még csak nem is láttam. Igaz, hogy nehezen, de sikerült megbirkóznom a feladattal. Vittem nagy boldogan a kész gyöngyöt Éva nénihez. Mikor meglátta a kész munkát, a szívébe zárt, és azt mondta, bármikor szívesen lát, és amit csak tud, mindenre megtanít. Így is lett. Csodálatos napok következtek! Minden alkalommal, ha nála voltam, megtanított valami új dologra. Fűztük a gyöngyöt, és közben mesélt. Elmondtam, hogy az édesanyjától tanulta meg a gyöngyfűzés minden fortélyát. Megnézhettem a szülők által fűzött gyöngyöket, az utolsó befejezetlen munkáját is, a sok fényképet, amit Éva néni féltő gonddal őrzött az üvegvitrinben. Minden nap »gazdagabban« mentem haza. Elérkezett az a nap, amikor Éva néni azt mondta, hogy már mindenre megtanított, amit csak tudott, nem tud már semmi újat mutatni. Természetesen azért továbbra is mindig meglátogattam, megmutattam neki új dolgaimat, kikértem tanácsát és a véleményét.”

„Munkáimat rendszeresen zsűriztettem a Népi Iparművészeti Tanácsnál, valamint a Képző- és Iparművészeti Lektorátusnál. A Tolna Megyei

Népművészeti Egyesületnek fennállása óta tagja vagyok. Rendszeresen részt veszek a helyi, megyei, regionális, és országos rendezvényeken, pályázatokon, kiállításokon. Több éven át vezette a budapesti Marcibányi téri Mozgássérültek Állami Intézetének gyöngyfűző szakkörét.

Mesteréről 1999. november 22-én így beszélt: „Megköszönni már nem tudok semmit, csak úgy, hogy tovább viszem a tőle tanult dolgokat, és megtanítok rá másokat, hogy soha ne merüljön feledésbe a sárközi gyöngyök fűzésének tudománya.” Valóban sok embert megtanított művészetére. Ezt szerettük volna mi is elérni könyvünk megírásával. (Balázs Kovács Sándor – Decsi Kiss Mária – Nagy Gyöngyi: „Kalárisnak mondik...” Sárközi gyöngymunkák. Budapest 2023. Hagyományok Háza) Hálás szívvel gondolunk Rád, Márti!!!

**Nagyné Szabó Kinga, a Magyar Gyöngy Egyesült elnöke beszéde
a 2024. október 19-én szombaton Oláh Márta tiszteletére rendezett megemlékezésen Sárpilisen**

Szeretettel köszöntök mindenkit a Magyar Gyöngy Egyesület nevében is!

Engedjék meg, hogy egy kis személyes történettel kezdjem a megemlékezést. Amikor elkezdtem gyöngyfűzéssel foglalkozni, gyöngyöt fűzni, az első nevek egyike, amit hallottam, Oláh Márti neve volt. A nevét, ahogy kimondták, mindig egy egyértelműen érezhető „szeretettelhő” lengte körül. Ahogy egyre több gyöngyfűzőt ismertem meg, megbizonyosodott, hogy jók voltak a megérzéseim, ugyanis valóban mindenki nagy szeretettel és tisztelettel volt iránta.

Tanítványai arról meséltek, hogy egy kedves, nagy tudású, végtelenül segítőkész gyöngyfűző volt. Tudását és tapasztalatát szívesen, szakmai feltékenység nélkül adta át tanítványainak. Nemcsak a gyöngyfűzés technikáját tanította meg, hanem az ehhez szükséges háttértudást is a tájegységekről, viseletekről, a gyöngy szerepéről, jelentéséről. Volt egy mintákkal teli füzete is, mely mindig nyitva állt gyöngyfűzői előtt is. Még a távolság sem okozhatott gondot, akár telefonon keresztül is tovább segítette a gyöngyfűzőket, ha elakadtak. A hajnalig tartó fűzések, a beszélgetések máig örök nyomot hagytak tanítványaiban.

Oláh Márti nemcsak tanítványainak, akik még személyesen ismerhették, hanem minden gyöngyfűzőnek is maradandót alkotott és hagyott hátra. Ékszerei mintaértékűek, könyve alapmű a gyöngyfűzők számára.

Talán nem is tudjuk igazán szavakba önteni, hogy Oláh Márti munkásságával mennyit adott mindannyiunknak, de ha itt körülnézünk, akkor látjuk, hogy hányan és kik jöttek el az ő emlékére, az ő tiszteletére és ünneplésére. A Magyar Gyöngy Egyesület részéről közel 40-en érkeztünk ide tiszteletünk kifejezésére, hiszen mindannyiunknak „kötelező tananyag” Oláh Márti munkássága.

A Magyar Gyöngy Egyesület nevében meg tudom ígérni, hogy Oláh Márta gyöngyfűzésének hagyatékát, ránk hagyott tudását megőrizzük, továbbvisszük és továbbadjuk az utánunk következőknek is, hiszen Morus Tamás szerint is: „A hagyomány nem a hamu őrzése, hanem a láng továbbadása”.

Köszönöm megtisztelő figyelmüket!

Wollner Pál

Fatemplomok Máramarosban

2024. 07. 30. – 08. 04. között sikerült eljutnom egy kis paksi csapattal a 31. EKE Vándortáborba, melyet a történelmi Máramaros megyében található Aknasugatag (románul: Ocna Șugatag) falu mellett tartottak. A vándortábor túráin belül én a honismereti túrákon vettem részt, így jutottam el a híres fatemplomok egy részéhez helyi idegenvezetőkkel.

Máramaros megye (románul: Județul Maramureș) Románia északi részén helyezkedik el. A Partium részét képezi. Székhelye Nagybánya (139 870 lakos). Szomszédos megyék: keleten Suceava megye, délen Szilágy megye, Kolozs megye és Beszterce Naszód megye, nyugaton Szatmár megye, északon Ukrajna határolja.

Máramaros egy külön, szinte érintetlen kis világ Erdélyen belül, Románia északi, az ukrán határ menti területén.

Az alapvetően román többségű Máramaros legnagyobb vonzereje a kontinensünkön utolsóként fennmaradt élő falusi kultúra, a népviselet, az évszázadok óta változatlan, hagyományos falvak a faragott kapukkal és különleges fatemplomaikkal.

A történelmi Máramaros vármegye északi részét a ruszin lakossággal Trianon után először Csehszlovákia, majd Szovjetunió szállta meg, jelenleg Ukrajnához tartozik, a Kárpátalja szerves része. Máramaros maradék, déli részéhez hozzácsatolták Nagybányát és környékét, így alakult ki a jelenlegi Máramaros megye területe Romániában. A régió székhelye és legnagyobb városa Nagybánya, jelentős, bár sajnos fogyóban lévő magyar lakossággal.

Máramaros Erdély legszegényebb területe, lehet, hogy a szegénység is szerepet játszik benne, de itt őrződött meg legjobban a népi építészet és a hagyományos életmód.

Máramaros leghíresebb látnivalói a jellegzetes, csúcsos tornyú, görög-katolikus vagy ortodox fatemplomok, amelyek közül nyolc az UNESCO Világörökségi listájára is felkerült. Az utóbbi években sorra épülnek

az új, monumentális görögkeleti ortodox kolostorok, köztük a Barcánfalva melletti a leglátványosabb, a máramarosi faépítészet gazdag tárháza.

Máramaros fatemplomai néven közel száz ortodox és alkalmanként görögkatolikus templomot találunk Észak-Erdélyben a Máramaros régióban. Ezek a templomok különböző építészeti megoldásokkal készültek, de faépítmények, jellemzően magas, vékony harangtornyokkal. A templomokat a 17. századtól egészen a 19. századig építették.

1999-ben vált a világörökség részévé nyolc Máramaros megyei fatemplom. A 17–18. században épült templomok a karcsú tornyaikkal a havasi építészet jellegzetes példáját képviselik. A megye kilencvenhárom műemlékké nyilvánított temploma közül azokat választották, amelyek a legreprezentatívabbak építészeti, építéstechnikai és festészeti szempontból:

A világörökségi listára felkerült nyolc máramarosi fatemplom:

Barcánfalva, Szűz Mária bemutatása (Istenszülő bevezetése) a templomban templom – 1720

Budfalva, Szent Miklós-templom – 1643

Desze, Szent Piroska-templom – 1770

Jód, Istenszülő születése templom – 1620-as évek

Nyárfás, Szent Mihály és Gábriel arkangyalok templom – 1796

Sajómező, Szent Piroska-templom – 1604

Rogoz, Szent Mihály és Gábriel arkangyalok templom – 1663

Dióshalom, Szent arkangyalok fatemploma – 1721

A templomok sajátos szintézist képviselnek a kelet- és nyugat-európai fő építészeti stílusok között: a bizánci alaprajzhoz gótikus forma társul. Az építmények fából készültek, hagyományos technikákkal és anyagismerettel.

A következőkben három település fatemplomait mutatom be, a deszeit, a budfalvait és a barcánfalvait.

A **deszei Szent Piroska** (Sfânta Cuvioasă Parascheva) ortodox (korábban görögkatolikus) fatemplom 1770-ben tölgyfa gerendákból, patakkő alapzatra épült. Ezt régi szokás szerint a falu legmagasabb pontjára építették, betöltve ezzel a vészek esetén a védelmi funkciót is. Temetőkert veszi körül, amelyet mai napig használnak. A templomot 1770-ben építették, fali festményei 1780 körül készültek. A bibliai neveket, idézeteket cirill betűkkel írták.

Szentélye sokszögzáródású, héjazata két ereszből áll.

A deszei Szent Piroška-templom

A deszei Szent Piroška-templom

A deszei Szent Piroška-templom

Azon kevés fatemplomok közé tartozik, amelyeknek nincs tornáca. Belsejét Radu Munteanu és Gheorghie Vitovan festették ki 1780-ban.

Az előtér fő témája az Utolsó ítélet.

A legérdekesebb kép a tűzfolyamot ábrázolja, amely az elkárhozott lelkeket a Leviatán szájába sodorja. A hajó boltozatán Jézus látható angyalokkal és Szűz Máriával, a falakon pedig ószövetségi jelenetek. Szodoma és Gomora városát a festők bűneik miatt fejjel lefelé ábrázolták. 1920-ban, a karzat építésekor a festés egy része is sajnos elpusztult.

Budfalva alsó felében a **Szent Miklósnak szentelt fatemplom** 1643-ban épült.

Egész Máramarosban ez a legnagyobb fatemplom, hosszúsága 17,7 m, szélessége 8,47 m. Több egyedi tulajdonsága is van, amiért a világörökség része lett: legnagyobb alapterületű, legrégebbi, 4 fiatornya van, és olyan ikonok díszítik, amelyeknek mindkét oldala festett.

1762-ben a vidék egyik híres ikonfestője, Alexandru Ponehalschi díszítette ki a pitvart, a hajót és az ikonosztázt. 1628-ból való Királykapuja egy moldvai mester műve. A szentély falait 1832-ben Ioan Opris festette. 1922-ben ahhoz, hogy az asszonyok is nyomon követhessék a liturgiát, az ablakokat megnagyobbították, és a pitvart elválasztó falba nyílásokat vágtak, amely a falfestményeket is érintette.

A templomban őrzik, néhány 16. századi ikon és későbbi üvegikonok mellett azon páncélingnek egy részét is, amit Pintea vitéz viselt, aki csa-

Budfalva, Szent Miklós-templom

Budfalva, Szent Miklós-templom

pataival részt vett a II. Rákóczi Ferenc vezette szabadságharcban, és 33 évesen (1703-ban) Nagybánya környékén halt hősi halált, és II. Rákóczi Ferenc zászlaját is.

Az Iza völgyében elhelyezkedő kis máramarosí falu, Barcánfalva jelentős látnivalókat tartogat a látogatóknak. A falu központjában áll az UNESCO Világörökség részeként a régi, bájos fatemplom, míg a falutól pár kilométerre Máramaros legjelentősebb görögkeleti központja, a barcánfalvi kolostor fekszik hatalmas területen.

Budfalva, Szent Miklós-templom

A **Barcánfalvi Szűz Mária ortodox fatemplom** 1720 körül épült.

Egy, abban az időben gyakran előforduló, úgynevezett „elköltöztetési” folyamaton ment át, amelynek nyomai mai napig láthatók (megszámolt gerendák).

Először 1739-ben költöztették el az Iza völgyébe, aztán 1795-ben újra visszahozták a faluba.

A fatemplom különösen értékes, belső festett falképei 1806–1807 között készültek Toader Hodor festő munkássága nyomán, a barokk stílusjegyeit hordozzák.

A festett falképeinek köszönhetően került a világörökségi listára.

Barcănalvi Szűz Mária-templom

Barcănalvi Szűz Mária-templom

Barcănalvi Szűz Mária-templom

Az Osztrák–Magyar Monarchia idején római katolikus hitre akarták kényszeríteni az itt élő szerzeteseket, de azok inkább templomukat elhagyva Moldvába menekültek. Egy idő után a falukosai úgy döntöttek, hogy a templomot darabjaira szedik, és a pestiseselek temetőjében építik fel újra. Innen való az elnevezése: utazó templom. Megőriztek négy eredeti ablakot. Ezek nagyon picik, aminek oka, hogy régen az üveg nagyon drága luxuscikk volt, így nem engedhették meg maguknak a nagyobb méretet. A későbbiekben még vágtak két nagyobb ablakot. Falait több szinten, körkörös bibliai történetek díszítik. A templomot „Szűz Mária bemutatása a templomban” ünnepének szentelték.

Az egyhajós, nyeregtetős, díszes zsindellyel fedett fatemplom kőalapon nyugszik. A tetőn kettős ereszt figyelhetünk meg, az alsó eresz a szentély tetőzetébe simul, míg a felső önállóan kíséri körbe az épület tömegét. A nyitott, külső tornácról a belső előtérbe jutunk, majd a téglalap alaprajzú hajó, végül a szentély következik. A belső terek megvilágítását apró ablakok szolgálják. A templom tetőgerince fölött tömzsi, négyzetes hasáb alakú torony emelkedik. Nyitott harangszintjén deszkázott galéria fut körbe, a tornyot zsindelyes sisak koronázza. Ennek csúcsán, illetve a tetőgerinc két végén szép, kovácsoltvas keresztek láthatóak.

Barcánfalva híres kolostora

A máramarosi építészeti hagyományok esszenciája Barcánfalva, és a világörökség részét képező régi fatemplomán kívül még egy kihagyhatatlan látnivalót kínál, Máramaros legjelentősebb ortodox vallási központját, a teljesen újjáépített barcánfalvi kolostort, amely egyben a máramarosi faépítészetnek is egészen kivételes emléket állít.

A hatalmas területen fekvő, makulátlan épületegyüttes egyfajta élő vallási skanzenként tárja elénk a legjellegzetesebb máramarosi faépületeket, építészeti hagyományokat.

A harmonikusan a tájba illeszkedő épületcsoportnál minden a fáról és annak megmunkálásáról szól, a méretek monumentálisak, a látvány lenyűgöző. A kolostor temploma pár évvel ezelőttig Európa legmagasabb tornyával büszkélkedhetett a maga 62 méterével, de a szaploncai új fatemplom még erre is rávert néhány métert.

Az új kolostort az 1990-es évek elején kezdték el építeni, a munkát kizárólag barcánfalvi mesteremberek végezték, őrizve ezzel a régi hagyományokat is. Az épületegyüttes a máramarosi kapuból, a harangtoronyból, a templomból, a nyári szentélyből, a lakóépületből a kápolnával, a mesterek házából, a művészek házából és egy nemrég megnyitott múzeumból áll, amely bemutatja Máramaros történetét és kultúráját.

Forrás:

helyi idegenvezetők és internet: Wikipedia, kirandulastippek.hu, ekevandortabor.ro

Fotó: Wollner Pál

Barcănalvi kolostor

Barcănalvi kolostor

Barcănalvi kolostor

Marsalkó-Papp Helga

Az ősz esszenciája

Az ősz számomra mindig a lassú, de elkerülhetetlen változást, valaminek a végét és egy új kezdetét jelenti. Tudom, sokan vagyunk ezzel így. A napsütötte órák száma rövidül, még sötét van, amikor ébredünk, és sötét, amikor hazaérünk egy hosszú nap után. A nyár után az ősz unalmasnak és lehangolónak tűnhet. A napsütötte barna bőrszín kifakul, lenge nyári ruhák helyett előkerülnek a melegebb holmik.... De a sok „rossz” mellett számos csodás dolog is írható az ősz számlájára. A fák színes lombruhát öltönek, megajándékoznak bennünket illatos gyümölcsökkel, értékes terméseiket elraktározhatjuk télire. Ez a programokkal is így van! A szabadtéri események kavalkádját felváltják, a kellemes meleg, beülős estek. Gondolok itt a színházi előadásokra, az irodalmi estekre, kiállításmegnyitókra, zenés rendezvényekre egyaránt.

Paksi BorBála

De nemcsak az évszakok változnak meg körülöttünk időről időre. Van, hogy események egész sora – lehet az gazdasági vagy politikai – zúdul ránk, akár egy lavina, melyet csak a makacs kitartásunk és elszántságunk árán győzhetünk le. Az elkötelezettség a kultúra ápolása iránt, a szívből és kreativitásból végzett munka, amely nemcsak saját eszmei gyarapodásunkat, de városunk lakosságának minőségű kikapcsolódását is szolgálja.

A 2024-es esztendő végéhez közeledve elégedetten tekinthetünk vissza az eltelt időszak eseménynaptárára. Számos színháztermi előadás, tudományos, társadalmi, szépirodalmi, könnyed és komolyzenei programot kínált a Csengey Dénes Kulturális Központ és az intézménnyel szoros együttműködő szervezetek, egyesületek.

Előadások a kulturális központban

Előttünk áll még az év talán legünnepibb időszaka, az adventi készülődés. A karácsony a családok és gyermekek kedvenc ünnepe, amely meghitt és békés hangulatával zárja le az esztendőt, és reménnyel telve tekint a jövőbe. Az emberek ilyenkor megerősíthetik rokoni, baráti kapcsolataikat. Találkozhatnak rég nem látott ismerőseikkel. Az előző évekhez hasonlóan készül a kulturális központ is erre az időszakra. A Paksi Advent rendezvénysorozat részeként gyermekeknek szóló koncertek, ismert előadók fellépése, Mikulás-váró programok, karácsonyi készülődés jegyében zajló foglalkozások, egyedi kézműves termékek várják az érdeklődőket az adventi gasztroudvarban. Az ünnepi hangulatot fokozzák a téli ízek-illatok mellett a szépen feldíszített belső terek és a fényfüzerekkel kivilágított utcák, kirakatok.

Az otthonainkban a karácsonyi dekorációk és a finomabbnál finomabb ünnepi fogások elkészítése közben tervezzük közösen a jövőt, és suttogva mondjuk ki fogadalmainkat a 2025-ös új esztendőnek!

Tóth Judit

Az Irodalmi Önképzőkör beszámolója

Minden hónap első keddjén a Csengey Dénes Kulturális Központ könyvtárgalériájában az Irodalmi Önképzőkör lelkes olvasótábora 2024-ben az amerikai kontinens irodalmából szemezgetett. Olyan szerzők és művek kerültek terítékre, amelyeken nem biztos, hogy rögtön megakad a szemünk. Az önképzőkör tagjai még úgy szocializálódtak, ha kötelező, akkor elolvassuk. Persze ezt nem kell ennyire komolyan gondolni. Fül-szövegek, ismertető, ajánlások segítenek a könyvek kiválasztásában. Ha hazaviszünk egyet a listából, de nem nyeri el a tetszésünket, le lehet tenni, és elővenni egy másikat. Vagy ha lelkes olvasóként a végére értünk, a keddi összejövetelen a negatív kritikát is megoszthatjuk egymással. Néha a téma, máskor az író stílusa vagy épp az aktuális hangulatunk befolyásolja, miként szólít meg egy könyv bennünket.

Számba veszem azokat a szerzőket és alkotásokat, amelyek a beszélgetéseink tárgyát képezték. Azért használok az alkotás kifejezést, mert regények, novellák, drámák, esszék és önéletrajzi írások is az olvasmányok között szerepeltek. Hónapról hónapra másik író került terítékre. Erdei Judit könyvtáros segíti a könyvek kiválasztását, az alapján, hogy melyikből lehet több példányt is megszerezni, akár könyvtárközi kölcsönzéssel, illetve hónapról hónapra ő tervezi meg a plakátot, amelyet a népszerű közösségi oldalakon osztunk meg. Az önképzőkör foglalkozásai nyilvánosak, aki felfigyel a plakátra, és kedvet kap a témához, csatlakozhat a keddi összejövetelhez, akár egy-egy alkalomra is.

William Faulkner, akinek többek között A hang és a téboly című regénye él a köztudatban, 1949-ben megkapta az irodalmi Nobel-díjat: „...erőtéljes és művészileg páratlan életművéért, amellyel a modern amerikai regényirodalom kincsesházát gyarapította.” A díj egy részét a fiatal, kezdő íróknak adományozta. A pénz egy másik részével egy oxfordi banknál ösztöndíjat alapított afroamerikai diákok számára. A „Dél”

krónikása, aki nagyon jól megragadja az Államok déli részének hangulatát, a volt rabszolgatartó vidék csendes, magányos bűjét. Emellett írt például filmforgatókönyvet is Hemingway Szegények és gazdagok című regényéhez 1944-ben. A hang és a téboly (1929), Míg fekszem kiterítve (1930), Megszületik augusztusban (1932) és a Fiam, Absolon! (1936) közül lehetett választani.

John Steinbeck is a Nobel-díjasok társaságát gyarapítja a „...realisztikus és nagy képzelőerőjű írásaiért, amelyek szimpatizáló humorral és éles társadalmi meglátással párosulnak”. Állítólag csak azért kaphatta meg a Nobel-díjat 1962 októberében, mert a Svéd Akadémia díjazására eredetileg kiszemelt jelölt, a Távolság Afrikától szerzője, Karen Blixen szeptemberben elhunyt. Steinbeck nem érezte jogosnak a megtiszteltetést. A díj átvételekor azt mondta:

„...Az író arra van hivatva, hogy előremozdítsa az emberi szív és szellem nagyszerűségét, hogy képes legyen nagylelkűséget találni a vereségben, hogy megtalálja a bátorságot, az együttérzést és a szeretetet. A gyengeség és a kétségbeesés véget nem érő harcában ezek a tulajdonságok a reménynek és a nehézségek leküzdésének fényes zászlajai. Az az író, aki nem hisz abban, hogy az ember tökéletesíthető, nem szentelheti magát az írói hivatásnak, nem igényelhet magának helyet az irodalomban.”

Az Édentől keletre (1952) volt az elsődleges választásom Elia Kazan rendező 1955-ös filmváltozata miatt, amelyben James Dean játszotta Cal Taskot. A bibliai „Káin és Ábel”-történet áttételes megismétlődését írja le a regény a Trask család férfitagjainak egymáshoz való viszonyában. Azonban ő 1937-ben, az Egerek és emberek című kisregényével hódította meg a közönséget, amelynek első verzióját kutyája megette. „Beütött egy kisebb tragédia. Egyedül hagytam egy éjszakára a setter kutyámat, és konfettit csinált a könyvem kéziratának feléből. [...] Nem volt másik példány.” Két vándormunkás történetén keresztül mutatja be a modern társadalom elidegenedésének, az emberi kapcsolatok kiüresedésének pusztító hatását. Lennie-t ártatlan együgyűsége folyton bajba sodorja, és George-nak észnél kell lennie, ha mindkettőjüket meg akarja óvni a következményektől. Barátságuk ritka kincs az őket körülvevő világban. Aki nek nincs ideje olvasni, ajánlom a filmváltozatát, amelyben Gary Sinise játssza George-ot (rendező is), John Malkovich pedig Lennie-t alakítja.

Faulkner átveszi az irodalmi Nobel-díjat
Historical / Getty Images Hungary

Ha már amerikai irodalom, akkor nem maradhat el J. D. Salinger 1951-ben megjelent *The Catcher in the Rye* című ikonikus regénye, amely Magyarországon – az első, 1964-es fordításától – *Zabhegyező* címen vált népszerűvé. A könyv 2015-ben új magyar fordításban és új, *Rozsban a fogó* címmel jelent meg. A cím átírása azért is fontos, mivel Holden nem egy zabhegyező, azaz nem egy felelőtlen, semmirekellő alak, hanem egy olyan kamasz, aki tenni akar a legfiatalabbakért. A regény kultikus figurájává tette Salinger a piros sapkás, barna kabátos Holden Caulfieldot. A tinédzser egy hetét egyes szám első személyben elbeszélő mű Amerika látszólag nyugodt, gondtalan hétköznapijaiba visz el. A regényt azóta számos nyelvre lefordították, és 65 millió példányban kelt el. Hatalmas, de nem mindig pozitív hatást váltott ki. Mark David Chapman-nél, John Lennon gyilkosánál, mind John Hickley Jr-nél, Ronald Reagan merényleténél is találtak egy-egy példányt a műből, előbbi a következő sorokat írta az első oldalak egyikére: „Ez a vallomásom.”

Forrás: <https://www.splicetoday.com/writing/the-paradox-of-caulfield>

Áprilisban Henry Millernek, a XX. század kísérletező drámaírójának *Az ügynök halála* című drámáját és *Gyűjtőpont* című regényének értelmezési lehetőségeit boncolgattuk. De életének bulvárfonala is előke-rült Marilyn Monroe-val való házasságának titkaival. Az 50-es években McCarthy szenátor kommunista vádak bizottságának cél táblájába került, ezzel kapcsolatos események árnyékában született a Salemi boszor-

kányok című drámája 1958-ban, 1996-ban film készült belőle, forgatókönyvéért Oscar-díjat kapott.

Updike Nyúl-sorozata megosztó volt, ahogy a megjelenésekor is, mert

Forrás: Miller és Monroe (<https://mult-kor.hu/traumak-keresztutzeben-marilyn-monroe-es-arthur-miller-fajdalmas-szerelme>)

akkor kezdett el nagyon szókimondóan írni a szexről, amikor még a hatvanas évek szexuális forradalma nem söpört végig a világon, felszabadítva sok tabut a témával kapcsolatban. Harrynek háromlaponként jut eszébe a szex, a kiadó a második kötet, a Nyúlketrec bizonyos passzusait az első megjelenés előtt átíratta a szerzővel. Harry Angstrom (középiskolás gúnyneven Nyúl) az amerikai átlagember megtestesítője. A regények az „átlag Amerika négy évtizedének (1971–2001) krónikája lett (Nyúlketrec, Nyúlháj, Nyúlszív, Nyúlfark és más történetek). 1984-ben jelent meg Az eastwicki boszorkányok című regénye, amelyben boszorkányos fiatal nők borzolják fel egy konzervatív kisváros kedélyeit. Jack Nicholson, Cher, Susan Sarandon, Michelle Pfeiffer szereplésével sikeres film is készült a műből.

Kurt Vonnegut „szomorú arcú komikus”, a fekete humor nagymestere, erőteljes társadalomkritika és szarkasztikus humor jellemzi műveit. Szószólója volt az alkotmányos szabadságjogok védelmének, a nukleáris fegyverek ellenőrzésének, szívén viselte a föld törékeny bioszférájának megőrzését. Úgy vélte, hogy a vállalatok kapzsisága, a túlnépesedés, a háborúk végül leterítik az emberiséget. „Megmenthettük volna a világot, de átkozottul lusták voltunk” – írta, bocsánatot kérve az őt követő

generációktól. Így vallott magáról Majomház című kötetének (1968) bevezetőjében:

„1949 óta írok. Autodidakta vagyok. Nincsenek elméleteim az írással kapcsolatban, amelyek segítségére lehetnének másoknak. Ha írok, azzá válok, amivé látszólag válnom kell. Magasságom száznolcvanöt centiméter, a súlyom csaknem kilencvenegy kiló. Mozgáskoordinációm tökéletlen, kivéve, ha úszom. Az írás ennek a kölcsönhústömegnek a dolga. Vízben gyönyörű vagyok.”

A drezdai bombázás hatására írt Az ötös számú vágóhíd tette a világ egyik legismertebb szerzőjévé. Híres mondata: „Így megy ez.” Salman Rushdie személyes hangú esszét írt róla: „Vonnegut könyve erről szól, az emberi erőszak elkerülhetetlenségéről, és hogy ez mit tesz azokkal a nem túlságosan erőszakos emberi lényekkel, akik belekerülnek.” Az ötvenedik születésnapjára lepte meg magát A bajnokok reggelije című művével, az első írói szakaszát lezáró, legtudatosabb posztmodern regényéből később Bruce Willis főszereplésével készült film.

A nyári szünet után dél-amerikai írók kerültek le a könyvespolcra.

Mario Vargas Llosa 2010-ben, amikor a svéd akadémiáról hívták Nobel-díj miatt, azt hitte, hogy tréfál vele valamelyik barátja. A díj átadásakor az olvasás és az irodalom jelentőségéről beszélt. Mint a legfontosabb dolgot, méltatta az irodalmat, és a nemzeteket összekötő hídnak nevezte. Számára az olvasás, amely az álmodat életre kelti, az életet pedig álmokra váltja, legalább olyan fontos, mint az írás. Mindent, amit leír, annak személyes kiindulópontja van, amit látott, hallott, olvasott, nézett. Például nem írta volna meg Don Rigoberto feljegyzéseit, ha nem látja Egon Schile kiállítását Bécsben. Pantaleon és a hölgyvendégek a perui hadsereget, a prűdériát és a vallási fanatizmust figurázza ki, Szeretem a mostohámat egy furcsa szerelmi történet leírása.

Októberben Borges A bábeli könyvtár című novellájában pedig egy olyan képzeletbeli könyvtárról olvastunk, amelyben minden könyv azonos terjedelmű, nagyságú és kötésű. Ezek a könyvek hatszögletű könyvtárszobákban helyezkednek el, és a könyvtárban az összes lehetséges ilyen könyv megtalálható. A könyvek tartalma és sorrendje esetleges, az emberek mégis úgy gondolják, hogy tartalmazzák a létező betűk és írásjelek összes lehetséges variációját. Ez a könyvtár mindazt őrzi, amit valaha leírtak, elmondtak vagy ki fognak gondolni; minden nyelvet, amit beszélnek, és amit már elfeledek. És ez a hatalmas könyvtár az egész világ. Ennek kapcsán került elő Borges mágikus könyvtára és az Internet című Pavol Rankov esszé (fordította: Gazdag József, Jelenkor 2003, 46. évfolyam, 11. szám, 1132. oldal).

Az első magyar költőhöz is írt verset:

„Számodra gyöngye visszhang sem vagyok,
magam számára szorongó titok,
varázslat és rettegés szigete,
amilyen talán mindig minden ember,
és te is voltál, más egek alatt.”

(Somlyó György fordítása)

A téli estéken pedig Roberto Bolaño chilei író és költő Vad nyomozók és 2666 című posztumusz kötetével és Julio Florencio Cortázar brüsszeli születési argentin író novelláival ismerkedünk meg.

Hogy mi vár ránk 2025-ben, hát természetesen Jókai, születésének 200. évfordulójának alkalmából. Igaz 2024-ben is előkerülhetett volna, hiszen 2024. május 5-én hunyt el 120 éve.

Takácsné Tóth Márta versei

APAI HEGYI BESZÉD

Életed, ha megszokott mederben folyik,
És nem kell szemben úsznod az árral,
Könnyen eljuthatsz áhított partokig,
S beteljesedhetsz a szíved vágyával.
Mikor Hold-árnyék takarja a Napot,
S teljes sötétségbe borít a feltja,
Szőj tervet, ne csak bámulj egy csillagot,
És megoldást lelsz minden bajra, gondra.
Ne mást okolj, ha elkövetsz egy hibát!
Elmúlt lehetőséget már ne keress,
Az újat vedd észre! Holnapra elvész.
Gondolkozz, és zárjuk le a vitát!
Tégy meg mindent, hogy sikeres lehess!
Vajon értette? Fejem fölött elnéz...

Szeged felé a buszon, 2024. szeptember

A KAMASZ HALLGATÁSA

(AZ APAI HEGYI BESZÉD ALATT)

Apámból a szó csak folyik és folyik,
Nincs kedvem szembe úszni az árral.
Vitorlát bontok az új partokig,
S találkozom álmaim tárgyával.

Csodás homokon élvezzük a napot,
Hűsölni hív egy pálma árnyékfoltja,
Este meg együtt választunk csillagot...
Ki gondol sulira vagy más gondra?!

Apám emleget valamilyen hibát...
Ebben a lányban nincs, bárhogya is keress!
Kék szemében egész lényem elvész...

Apám provokál: „Zárjuk le a vitát!”
Hallgatók, nem szólok, hogy boldog lehess!
Jó fej lettem, ki sok mindent elnéz.

Szeged felé a buszon 2024. 09. 24.

ÁLOMVALÓ

Sosem volt élményben lett részem. Érzem,
Hogy a szürkék helyét átveszi a szín.
Látnám, ha nem lenne csukva a szemem,
Egész lényemnek szólnak az álmaim.

Az orrom bizsereg, ha a Nap ragyog,
Ujjbegyem csiklandják az éji neszek,
Hajszálaimon függnék a csillagok...
Az univerzummal eggyé leszek.

Tudom, ez csak álom, de mégis igaz.
Halandó vagyok, élem az életet,
Csodás, hogy egy sejt emberré dagad....

Aztán vége lesz. Mégis, van vigasz?
Korlátolt elmém álmodta üzenet:
Lelkünk csak ledönti a gátakat!

Pest felé a buszon, 2024. 10. 15.

ŐSZ A KORZÓN

A bágyadt Nap laposan jár, fáradt,
Forró nyár után ismét zöld a domb,
A gesztenyesor levele leszárad,
S a vízen csónakként útra kel a lomb.

A Duna szele lebegtette sálád,
Egy pók hintázva ökörnyálat font,
Mialatt a padon kedvesedet vártad...
Az a régvolt ősz most utánad osont.

Leste az alkalmat, hol találhat rád,
Bár nem te hívtad, most már veled marad.
Egy fájdalmas emlék. Csekély mennyiség.

Az égbe markol egy meztelen faág,
Mint keserű lelkedből egy darab.
Ám a fa életében ez semmiség.

Paks, 2024. 10. 07.

MEZEI CSOKOR

Szép egy szedett-vedett mezei csokor?
Egyszerű virágok, pipacs, szarkaláb...
Felüdül a lélek, ezért bomol,
Csábít a sok szín és a tarkaság.

Elnézem a margarétát, levelét:
Cakkos csipke, a virága szelíd.
Érzem a szűzi ifjúság leheletét,
Meglátom bennük vágyaim színeit.
Rám tör az ismerős nyár, a bódulat,
Vörös pipacsát nagyon jól ismerem,
S dúdolom a pezsgő élet énekét.

Búzavirág – egy táncos mozdulat,
Lábam és karom lendül hirtelen,
S átélem létem csodás édenét.

2024. 08. 18.

Mezei csokor kék vödörben – Takácsné Tóth Márta festménye

VIRTUÁLIS VILÁGBAN

Negyven évig lótok-futok...
Mért szúrnak így ki velem?
Nyugdíjamhoz már nem jutok,
Virtuális a pénzem.

Hiába lesem a postást,
Nem pénzt, kártyát hoz nekem.
Műanyag és nagyon kemény,
Feltörné a fenekem.

Mondják: nézd, van jó oldala,
számolnod készpénzt nem kell,
A pénztáros csak lehúzza.
Gyors fizetés, hidd csak el!
Jól vigyázz, illúzió!

Addig nyújtózkodj, mint régen,
A büdzséd nem végtelen,
Véget ér a takaró!

Paks, 2024. 07. 14.

ÖKÖRNYÁL

Selyemszál a levegőben,
Meglibben a szélben,
A végén pók vitorlázik
Át, egy falevélen
Éppen.

Otthont talál, azt reméli,
Egy kis repedésben,
A fakéreg majd megvédi,
A telet túléli
Épen.

Paks, 2024. 11. 02.

Újratervezve! Régi mesék új köntösben címmel jelent meg az a 2024-es antológia, melynek Takácsné Tóth Márta, szerzői nevén Taktoma is társszerzője.

Az antológiában megjelent versei:

Egyik kutya, másik eb, de Lukrécia se kutya!

Hófehérke dicsősége

A fülszöveg ajánlása szerint „Az »Újratervezve!« című kötet egyedi utazásra hív, ahol a már jól ismert mesehősök váratlanul a modern kor kihívásaival találkoznak. Ezek a mesék merészebbek, provokatívabbak és szórakoztatóbbak, mint amit valaha is olvastál!”

Donáczai Ilona versei

HA E VILÁG SZERETNE

Ha e világ szeretne,
Jól tartana engem.

Napfényben fürödnék,
Harmatot ihatnék.

Felhők közt lebegnék,
Százszorszép lehetnék.

Szivárvány ringatna,
Bársonyszél simogatna.

Nem lenne szükségem másra,
Csak szeretetsugárra!

BŰNVALLÁS ELŐTT

Látni arcod nem engeded,
Hatalmad oly nagy, megteheted.
Itt vagy mégis, szívembe marsz,
És bűnös vérem hiába hajt,
mert érzem, máshol van az én utam,
Hozzád indulok, Uram.

Bár elérni Téged, csak álmodom,
és gyenge testem mindegyre meginog.
Vágyam, hogy tisztán állhassak eléd,
megtartóztatnom nem elég.
S míg bűneim utálatos terhét
Jézus hordozza el

Én kereslek Téged szellememmel,
és könyörgök hozzád,
hogy tarts meg engem kegyelemmel.
Máskor, mint porszem, mit felkap a szél
kóválygok a lét peremén, de nem félek
És tudom, nem a pokol tüzében égek.

Mert tisztító tüzed éget engem,
És minden nap megtérni enged,
Míg leégetve rólam a sok szennyet,
Így leszek egyre szentebb,
S tán méltó arra, hogy egyszer meglássam,
Mit szemem most még nem láthat.

Paks, 2005. október

MADÁRKA

Ha keresed az élet értelmét,
De nem hallod a madarak énekét,
Nézd e csöppnyi lényt, teszi a dolgát,
S élete ott van teremője oltárán.

Repked, csicsereg, elkészíti fészket.
Fiókát nevel, s nem kérdőjelezi meg létét.
Bölcs teremője tudja, hogy pusztán élte,
Hogyan illeszkedik a világ rendjébe.

Kicsi madár, ha megkérdeznék,
vajon tudod-e milyen fontos vagy nékem.
A reggeli napfényben hallgatom dalod
S reménnyel telve kezdődik a napom.

S lelkem is szárnyra kél és felfrissül,
mint hajnali párától a kerti fű.
Kezdődhet a nap, mert te példát adsz, hogy megértsem.
Nem értelmetlen az élet.

A LÉLEK ÚTJÁN

Lelkem tengerén hajóztam éppen,
Mikor a menny kapujához értem.
A portás a jelszót kérte.

Eszembe jutott, aki meghalt értem,
S Jézus Krisztus nevét
hebegtem én el.

A kapu kitárult, s én ott álltam a fényben.
Nagyon reméltem, hogy lesz ebben részem.

És egy hang is megszólalt, de csak nyávogott,
Mert a macskám ébresztett
az ágyamon.

Bunkóczi András versei

NYÁRI EMLÉK

Álmosan kelt fel a Nap, talán még ásított is,
illendően elfordulva, az elvonuló éjszaka után.
Megnézte magát a harmatcseppekben, majd
szétpukkasztotta őket és megmosta az arcát,
a lehulló cseppek aranylón hullottak a Dunába.
Ezer meg ezer kis fényszilánk vibrált a habokon, vakítón,
mintha a halak pikkelyruhát cseréltek
volna.
Megszőtte az arany hálóját a nap, és ringatózott benne egy kicsit,
még korán volt.

Az erdő fái nyújtóztak a még bóbiskoló madarakkal az ágaik
között, madárdal még nem hallatszott.
Először a csónakok deszkái ropogtak, majd a komp csavarjai,
szegecsei pattogtak ércesen a napfényben,
melegben, kötelekről, fémlemezekről is eltűnt a pára.
A fák levelei lágy simogatással ébresztették a madarakat, megtelt
az erdő énekszóval, szárnycsapással, mindenféle hangos zajjal.

REGGEL

A város is felébredt: óracsengés, sietős csoszogás, kapkodás, fürdőszobák mosdókagylói megteltek az álmok elmosódott képeivel, alig mentek le a lefolyón.

Kinyíltak a redőnyszemek, ablakok üvegein táncolt a napfény, a házak megteltek emberekkel, hangokkal.

Reggeli harangszóra megindult a forgalom: buszok, iskolások rollerekkel, autók ablaküvegei mögött, járdán, aszfalton léptek lepték el az utcákat, tereket.

DÉLIDŐ

A nap ránézett a városra, és egyre feljebb araszolt a hálóján a homlokát törölgetve.

A házak falaihoz lapultak az árnyékok, egybeolvadtak a színekkel az aszfalt forró leheletével, vibráló meleggel.

DÉLUTÁN

Az árnyékok megnőttek, körbejárták a házakat, fákat, a mezőt, rádőltek a vetésekre egy kicsit pihenve.

Lepkék a virágokon pihentek, a madarak a fák lombjai között, a földből előbújó fűszálak sorakoztak katonásan, hajladozva, táncolva a simogató szellőt bújtatva.

ESTE

A nap fénylő kabátját lecserélte, magával vitte, becsukta az ajtót maga mögött, ásítva.

Az éjszaka kilépett egy másik ajtón, holdfényből szőtt köntösében, ragyogó ékszerekkel.

Horányi György írásai

ALKONYATBAN

Lealkonyult ez a nap is,
és már közelít a nagy holdú este.
Az én hajóm még küzd
a megvadult hullámokon
a haldokló fényben.

A mélység vonz,
mint az örvény árja,
vonz, dúl és taszít,
akár az ember
nagytmondó szája
nagyra tátva a hazugságra,
és horgot vet a gondolat
az igaz szavak kimondására,
és az igazság többé tettekre
már nem mozdul.

ÉN BÉKÉÉRT KIÁLTOK

Szavak úgy hullanak,
mint diónyi jégdarabok
Testeket, lelkeket hasítanak
a véres és mérges gondolatok.

Elszállt a szívekből a béke.
Elszáradtak a szavak.
Pattognak és harsognak
a hamis lantok.
Jeges áradat dermedt,
és mély árkokat ásnak az indulatok.

Meddig tűri még a nép?
Mikor lesz ezekből elég?
Mikor záródnak az időkapuk,
hogy kint maradjanak a hazugok,
az irgalmatlanok és mindazok,
akik ártatlan vért ontanak?

KÉT SOR AZ ÖREGSÉGRŐL

Didergő dédi hidegben érzi
szívének melegét.

Didergő dédi szívében érzi
Isten szeretetét.

KÉSŐ ŐSZI ÁRADAT

Úgy hull az eső,
a kései őszi áradat,
hogymos mindent,
jókat és rosszakat.

Úgy hulljon az eső,
hogymosson el
minden szennyet,
ami szemünk
és érzékeink előtt
hízott, dagadt
és ránk tapadt,
és bemocskolta szívünk.

Bárcsak úgy hullana,
úgy mosna el mindent
és benne minden szégyenünk,
ami koromként ránk ragadt.

E világ lassan
a gonoszság martaléka.
Bonde keretben
feszül a délibáb.
Jövőnkre már
a Hold is ránehezül,
és napunk fénye, reménye
ködben tűnik el
és a félelem
a szemekre sül.

MÉG DOBBAN A SZÍV

Még dobban a szív,
még dolgozik, kalapál,
de egyre erőtlenebb,
és néha meg-megáll.

Sejtek milliárdjai várják,
hogyan éljék az életet
e nagy malomban,
amit a test körebezár.

Futnék, menekülnék,
de a levegőtlen levegőben
kapkod, zihál a lélegzet.

Idegen szavak üzenete
vesz rajtam erőt,
de méltó válaszra
nem mozdul a szám.

A bosszúvágy úgy árad,
mint az 56-os jeges áradat,
elsöpör minden gátakat,
és utána csak romhalmaz marad.

Szállnak, siklanak a szavak.
Vihart kavargat az indulat,
és agyamba préseli az elmúltakat,
a tévedések maró halmazát.

És mégis szeretem a hazát,
az árvát, a mostohát,
a hűtlen csalfa dalnokot.
De tudom, valaki vár rám odaát.

SZEPTEMBERI ÜZENET

A múltó idő irgalmatlan és kegyetlen,
nem nézi és nem érzi az emberben
a szépség utáni vágyat,
a tegnapok is álommá váltak.

Az ember még nem érti,
gondja, búja jóra miért nem változik.
Az Isten alkotta élet szépsége
meg sem érinti, bár érzi, látja,
és csak pusztít, rontja indulata,
pedig e föld lett a hazája.

De én az igazságba vetett álmom
hittel megélem, mert tudom,
Te hozzád tartozom,
és tudom, eljön az a perc,
amikor eltűnik az idő,
és ezt már most is áldom,
és várom, hogy jöjjön
a Tőled jövő feltétel nélküli szeretet.

Paks, 2024. 08. 25.

ÚJRA SZEPTEMBER

Már újra vége a nyárnak,
bár izzasztó még melege,
a vágy heve még tette buzdít,
de közelít az ősz, az elmúlás szeptembere.

Az érett gyümölcs érzi súlyát,
a szeptemberi szellő lengeti,
csüng az ágon, szára el nem ereszti,
bár dús benne már az édes nedű.

A nap a sugarát még erőlteti,
az elkésett fürtöket még édesíti,
de korongja már siet az égen,
hogy elbújhasson a sötét felhőkben.

Amint eddig, semmi sem változik.
Újra és újra emberes idők jönnek,
mind a négyek ékes rendben,
csak úgy sorban sorakoznak decemberig.

Paks, 2024. 08. 25.

GYURIKA KARÁCSONYA

Azon a télen nagy hideggel jött a hó, és reggelre beborított mindent. Eltűntek az elszáradt virágok, és az alacsony bokrok ágai a földig hajoltak a súlyos hóteher alatt. Csend volt a házban, a téli reggelek csendje, csak a fehér kuvasz kutya, Gyurika Szuki kuttyája morgott és ugatott az odúból kibotorkáló kacsákra, libákra. Csak a kakas hangoskodott, üzent a tyúkoknak, hogy ébresztő: „– Felkelni, én már kint vagyok!”

Gyurika lúdtollal tömött hatalmas dunyha melegéből kibújva, csak úgy mezítlábasan az ablakhoz futott, és izgatottan nézte a sűrű hóesést. Első gondolata a fészkerben a falnak támasztott szánkó volt.

A nyitott folyosó végi konyhában már minden mozgott. Tányérok, lábasok adtak jelt magukról, hogy szolgálatra készek. Felforrt a tej, a kicsit mindig kifutó, és a tüzes platnin pattogtak a fehér tejbuborékok, de sístergésük után csak az égett szaguk terjedt az egész házban, jelezve, ideje felkelni, itt a reggeli idő.

De Gyurika csak a hóval törődött, a reggeli nem igen izgatta.

„Építetek majd hóembert, a konyhából hozok az orrának répát és tojászenetet a gomboknak.” De fázni kezdett, mert a sarokban gubbasztó sárga cserépkályha reggelre kihűlt, és a decemberi hideg hajnal kezdte birtokba venni a szobát.

Álmélkodásának csendjét mamájának éles hangja törte meg.

„– Gyurika! Öltözz fel, kész a reggeli!”

Magára húzta gyorsan a kék viseltes mackónadrágját, a trikót és a piros kockás flanelingjébe is belebújt. Majd a vékony talpú bakancsát is felhúzta, ami hideg volt úgy rendesen, hogy soványka teste beleborzongott.

Nem bírta tovább türtőztetni magát, kifutott a hóra, az meg mindjárt a térdéig ért. „– Mit csinálsz, normális vagy, Gyurika? Meg akarsz fázni?” – kiáltott rá mamája. „– Alig heverted ki a tüdőgyulladást, újra ágyba akarsz esni? Azonnal gyere reggelizni!”

Bent a konyhában már jó meleg volt. A nagy zománcos sparhelt ontotta a meleget. A tűz illata keveredett a kenyér és a forró kakaó illatával. Közeledik a karácsony, pár nap, és itt az ünnep, mert az asztalon és a nagy bögrében kakaó habzott, és nem az unalmas és megszokott cikória kávé.

Gyurika nagy sietve leverte magáról a rátapadt havat, még kint a folyosón megszabadult az engedelmetlenség árulkodó jelétől, és asztalhoz ült.

„– Ki fog imádkozni?” – szólt a gyakori felszólítás. Gyurika erre összekulcsolta kezét. „Aki ételt, italt adott, annak neve legyen áldott” – hadarta Gyurika kevéske hittel, és már itta is a jól megcukrozott, kenyérhéjával feldúsított kakaóját.

Mamája kérdő mosollyal, kis kedvességgel megkérdezte, hogy: „– Mit hozzon neked a kis Jézuska karácsonyra?” A kérdés váratlanul érte, mert ezen eddig nem is gondolkodott, csak a hó járt az eszében, és az ezernyi elképzelés, hogy mit fog csinálni, hova menjen szánkózni. Kicsit a kérdés kibillentette, de válaszolni nem tudott, mert nem gondolkozott azon, hogy mit kérjen.

Tudta, hogy szegények, és csak álmodozott az áhított játékokról, de leginkább a gombos tangóharmonikát és lendkerekes autót kért volna, de mikuláskor sem kapott semmit, csak egy sálat és egy pár meleg zoknit, ami nem is ajándék. De kapott még két szem almát és egy narancsot, amit nagy áhítattal sokáig tartogatott.

„Mit is kérjek?” – alig hallhatóan csak annyit mondott – „Tangóharmonikát szeretnék.” Mamája úgy tett, mintha nem is hallaná.

„– Ne nyámmogj már annyit, fejezd be a reggelit, és hozz rózsét a fészerből, és egy kosár fát! Én addig meg föl vágom a sütni való tököt, és ahhoz, hogy jól megsüljön, nagy tűz kell. Örölsz a sült töknek, tudom, hogy szereted. A platnin meg szotyolát pirítunk.”

„Persze, hogy szeretem, csak a hidegben kimenni a ház végi fészerbe fáért, azt már nem annyira” – morogta magában Gyurika.

Kint az utca is megtelt az élet zajával. Lovas szánok surrantak a friss havon, csak a lovak nyakába csüngő rézkolompok jelezték, „el az útból, mert csendben suhanunk”.

Gyurikában feljött egy tavaly téli emlék, és már tudta, ma is így lesz. Első komolyabb útja a fészerbe vezetett, de nem fáért, hanem a szánkóért.

Az utcabéli gyerekek bandákba verődve síkos szánkópályává változtatták a dombos utcákat, és ha jött egy lovas szán, a szán hátuljához kötötték a kötelüket, és húzták magukat utcáról utcára.

Némelyik gazda nevetve figyelte a nem éppen veszélytelen cselekvést és a csibészeket, de volt, aki hosszú bőrszíjú ustorával hátra-hátra csapott gyakran káromkodva, és elzavarta a potyautasokat.

A falu meredek utcái a délutáni óráktól megteltek hangoskodó gyerekekkel, csak úgy suhantak a fa- és vasszánkók a lejtős utcákon. Gyakori kiáltás figyelmeztette a többi kis csibészt, hogy: „Vigyázz mert gyüvök!” Gyurikának erős vasszánkója volt, s mint egy tank, száguldozott, ezért a többiek félrehúzódtak előle.

Utcabéli gazdák bosszankodtak, némelyek dühösen kiabáltak, mert a síkos, néhol jeges utcákon a lovak patái gyakran megcsúsztak. Voltak, akik hamut, salakot szórtak a letaposott hóra, de az nem sokat ért, mert nem kis kárörömmel a gyerekek hóval fedték be a salakot, és egy-két vödör vizet is rálocsoltak, ezért még jobb, még síkosabb lett a pálya. Ez a harc egész tavaszig kitartott, de mindvégig döntetlenül állt.

Sipos László József

Kozma László vezetésével 75 éve alakult műegyetemi tanszék

A Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem (BME) Villamosmérnöki és Informatika Kar (VIK) Távközlési és Mesterséges Intelligencia Tanszék (TMIT) korábbi és jelenlegi tanárai október 15-én ünnepi ülésen emlékeztek meg a Kozma László professzor által 1949-ben alapított jogelőd Vezetékes Híradástechnikai Tanszék immáron 75 éves évfordulójáról.

Győrben, 1978-ban távközlési üzemmérnökként, majd a BME Mérnöktovábbképző Intézetében több alkalommal szakmai továbbképzésben részesült villamosmérnökként készülve a műegyetemi ünnepi eseményre – a mérnöki hivatás kapcsán – a Herbert Hoover mérnök, geológus, üzletember és politikus, 1929–1933 között az USA 31. elnökétől származó idézet jutott eszembe: „A mérnök a tudomány száraz csontjait étellel tölti meg, kényelemmel és reménnyel ruházza fel. Ez egy nagyszerű hivatás: munkahelyet teremt, és otthonokat létesít, növeli az életszínvonalat és az élet minőségét. Ez a mérnök különleges privilégiuma.”

Minőségügyi szakmérnökként ezt még egy gondolattal tudom kiegészíteni: Milyen jól volna, ha a törvényalkotók és a végrehajtó hatalom képviselői is belátnák azt, mennyire találóan fogalmazott a Stanford Egyetemen (Kalifornia állam) végzett észak-amerikai politikus!

Az internetet böngészve, a <https://vik.bme.hu/bemutakozas/> link révén megtudtam, hogy „a BME VIK 1949-ben alakult meg Villamosmérnöki Kar néven a Gépészmérnöki Kar elektrotechnikai tagozatából az Elnöki Tanács 1949/15. sz. törvényerejű rendelete értelmében. Az oktatás a 3. évfolyammal kezdődött, a másod- és harmadéves hallgatókat a Gépészmérnöki Kartól vették át. Ennek megfelelően az első villamosmérnöki oklevelet Magyarországon 1950-ben adták ki. A kar első dékánja Liska József professzor volt. A képzés induláskor erős- és gyengeáramú, majd híradástechnikai, műszer- és irányítástechnikai, valamint elektronikai technológia szakon folytatódott...”

A műszaki, mérnöki tudományok területén hagyományokkal rendelkező BME vezetése a kor igényeinek eleget téve a Villamosmérnöki Karon belül 1949-ben létrehozta a Vezetékes Híradástechnikai Tanszéket, amelyre a távközlés kiváló szakemberét, Kozma László villamosmérnököt hívta meg tanszékvezetőnek.

Kozma László Kohl Móricz (1912-től Kozma) és Fischer Cecília gyermekeként 1902. november 28-án Miskolcon született, Szolnokon érettségizett, de a „*numerus clausus*” miatt nem nyerhetett felvételt a budapesti Műegyetemre, így az Egyesült Izzó ösztöndíjával 1925–30 között a brnói német műegyetemen végezte a felsőfokú tanulmányait. Ezt követően villamosmérnökként a Bell Telefontársaság antwerpeni mérnöki irodájában kapott állást, később a kutatólaboratórium fejlesztőmérnöke lett. Részt vett számos európai ország (Svájc, Belgium, Hollandia, Olaszország stb.) távválasztási rendszerének a kidolgozásában, valamint a legújabb telefonközpontok, a 7E és az MA kifejlesztésében. 1938-ban kezdett számítógépekkel foglalkozni. Telefonos kapcsológépekből és jelfogókból a négy alpművelet elvégzésére alkalmas gépet készített, és 1942-ig a számítógép három változatát dolgozta ki. A tehetséges mérnök pályája gyorsan ívelt felfelé. Kiváló képességét és szorgalmas munkáját bizonyítja, hogy közel negyven szabadalmon szerepel a neve önállóan vagy társszerzőként. Belgiumban a megszálló német csapatok és a náci hatóságok nyomására 1942-ben elbocsájtották. Visszatérve Magyarországra az Egyesült Izzó Rádiócsőmérési Osztályán kapott munkát. 1944-ben előbb munkaszolgálatra hívták be, majd Mauthausenbe deportálták. Megromlott egészségi állapottal tért haza 1945 augusztusában. A budapesti Standard Villamossági Rt. (amelynek helyén a későbbi utódcég, a BHG Híradástechnikai Vállalat működött) Telefonmérnöki Osztályán kapott főmérnöki munkát, feladata az országos telefonberendezések tervezési munkálatainak irányítása volt. Részt vett a budapesti telefonközpontok helyreállításában. E tevékenységét 1948-ban a Kossuth-díj arany fokozatával ismerték el. 1948-ban a műszaki igazgatóvá nevezték ki, egyidejűleg a pesti Állami Műszaki Főiskola tanára lett. 1949-ben egyetemi tanári kinevezést kapott, így alapítója volt a BME Villamosmérnöki Karának, és megbízták az újonnan létesített Vezetékes Híradástechnikai Tanszék vezetésével, de az év végén a Standardban folyó szabotázs- és kémtevékenységet „leleplező” Standard-ügy kapcsán, koholt vádak alapján letartóztatták. 1950-ben tizenöt éves börtönbüntetésre ítélték, s 1952-től a pesti gyűjtőfogházban rabokból létrehozott mérnöki iroda tagja volt. 1954-ben amnesztiával szabadult, de teljes körű rehabilitációjára csak 1989-ben – posztumusz – került sor. 1955-től 1972-es nyugdíjazásáig ismét a Műegyetemen tanított, 1960–1963 között a BME

Villamosmérnöki Kar dékáni tisztét is betöltötte. Az oktatás mellett a Magyar Tudományos Akadémia anyagi támogatásával digitális számítógép tervezésével foglalkozott. Megtervezte és megépítette a MESZ-1 jelű jelfogós programvezérelt számítógépet, amely 1958 végére készült el. A gép 1959-től mint az első működő digitális számítógép hazánkban éveken keresztül segítette az oktatást és a kutatást. E gép mellett nőtt fel a számítástechnika több hazai művelője. Ez irányú munkásságát az első hazai nyelvstatistikai automata elkészítésével folytatta.

Kozma László dékán 1962-ben

Kozma László professzor, akadémikus a távközlés és a számítástechnika világszerte ismert és elismert művelője volt. Ő tekinthető hazánk első olyan szakemberének, aki felismerte, hogy a számítástechnika (informatika) és a távközlés egy töről fakad. Ezt igazolja az is, hogy 1997-ben az amerikai IEEE Computer Society a „Computer Pioneer Award” posztumusz kitüntetésben részesítette. Kozma László az értelmiségiszívósságával ahányszor csak a földre került, felállt, mert – ahogyan egyszer tanítványainak elmondta – tudta, hogy neki küldetése van, aminek meg akart felelni. Tanszékét irányítása alatt a mérnöki szemlélet, az igényes kutatás mellett a mindent átható humánus, a jóindulatú baráti szellem és a humor is jellemezte. Máig tanulságos és előre mutató az MTA akadémiai székfoglalója kapcsán 1962. március 15-én elhangzott gondolata: „...A telefonhálózat az ország gazdasági

életének idegrendszere; telefon nélkül mai életünket már el sem tudnánk képzelni. Népgazdaságunk fejlődése, az általános jólét emelkedése hozzá fog járulni a telefon általános elterjedéséhez, és az országos automatikus telefonhálózat – az egyéb híradástechnikai szórakoztató berendezések mellett – fogja lehetővé tenni, hogy a különbség a városi és falusi élet között végleg eltűnjék.”

Kozma László 1983. november 9-én Budapesten mozgalmos és tartalmas életének 81. évében hunyt el.

TMIT

A 2024. október 15-ei ülésen Varga Pál tanszékvezető köszöntőszavai után Charaf Hassan, a BME rektora a TMIT dolgozóinak, az itt végzett és jelenlegi hallgatóknak boldog születésnapot kívánva jelezte, hogy dékán úrral egyeztetve a kar 2025 elején rendezi a „75 éves a BME VIK” rendezvényt, majd megnyitotta a tanácskozást. A múlt áttekintésére, a jövő terveinek vázolására Sallai Gyula, Mérő László, Vicsi Klára, Kóczy László, Magyar Gábor, Flesch István, Bíró József, Vida Rolland, Németh Géza, Orosz Péter és Szűcs Gábor vállalkoztak. Varga Pál eddigi tanszéki

BME „K” épület

munkájuk elismeréseként ajándéktárgyakat nyújtott át a következő dolgozóknak: Olasz Gábor, Paksy Géza, Schmideg Iván, Halász Edit, Tatai Péter, Takács György és Osváth László. Az október 15-én tartott, a „TMIT 75 – Szakmai előretétekintés a 75 éves évforduló fényében” című rendezvény előadásainak elérhetősége: <https://youtu.be/TOhNGxnySIs?feature=shared>.

Megtudtuk: Varga Pál és Halász Edit szervezésében a Neumann János Számítógéptudományi Társaság Informatikatörténeti Fórum 2024. november 26-ai rendezvényén is a 75 éves BME VIK TMIT fog bemutatkozni – kiegészítve, bővítve az október 15-én elhangzottakat.

Kozma László szobra a BME I. épületében

Sipos László József

Könyvajánló

Európa és a nemzeti gondolat filozófiája – Művészet, élet, filozófia

A Magyar Tudományos Akadémia Bölcsészettudományi Kutatóközpont Filozófiai Intézete és Gondolat Kiadó közös gondozásában 2018-ban jelent meg az Észlelés és fantázia – Válogatás Palágyi Menyhért írásaiból című vaskos kötet. Idén október 24-én Pakson, az Erzsébet Nagy Szálloda dísztermében az „Ő volt a mi első valódi nagy és eredeti filozófusunk” mottójú szakmai konferencián kezünkbe foghattuk az Európa és a nemzeti gondolat filozófiája. Művészet, élet, filozófia. Válogatás Palágyi Menyhért írásaiból halálának 100. évfordulójára emlékezve című könyvet is. Mindkét Palágyi-kötet írásait Bogdanov Edit és Székely László válogatta, fordította és szerkesztette, valamint látta el magyarázó tanulmányokkal. A kiadó az „ERGO”-sorozatban (sorozatszerkesztő: Mester Béla) jelentette meg a két Palágyi-kötetet, amelyek iránt nagy az érdeklődés, ahogy a könyv hőse iránt, a Pakson 1859. 12. 26-án Silberstein Menachem néven anyakönyveztetett, a németországi Darmstadtban elhunyt Palágyi Menyhért zsidó származású magyar matematikus-fizikus, tanár, filozófus, bölcséleti doktor, polihisztor és társadalomtudós iránt is.

(A 2024-ben megjelent kötet kiadója a HUN-REN BTK Filozófiai Intézet – Gondolat Kiadó.)

A konferencián részt vevők megjelentek a Paksi Pákolitz István Városi Könyvtár előtt, amelynek Villany utcai oldalfalán felavatták Fritz Mihály szobrász- és éremművész alkotását, Palágyi Menyhért emléktábláját. Ezzel az ünnepélyes avatással régi adósságát törlesztette Paks városa a paksi születésű filozófussal szemben. Az ünnepség keretében dr. Hanol János paksi helytörténész felolvasta Juhász Gyula Palágyi Menyhértről írt nekrológját, amelyből csupán a lényegyet emelném ki, ahogy azt a könyvben a szerkesztők is tették:

„Palágyi Menyhért nemzeti volt, mélyen és igazán nemzeti akkor, amikor ezek a mai handabandázók még meg se voltak vagy javában úsztak

a mindenkori árral, és amikor a hivatalos tudomány vaskalapos egyetemi kizárólagosai mellőzéssel és üldözéssel, hallgatással és lenézéssel jutalmazták azt a magyar gondolkodót, akit néhány esztendő múlva a nagy német tudomány első emberei üdvözöltek, mint a modern ismeretelméleti és logikai alapvetés mesterét, akitől egyik bírálója Kant tekintélyét kezdte féltetni. Mert Palágyi Menyhért külön tragédiája volt, hogy filozófus akart lenni ebben a szerencsétlen országban, ahol csak politikával lehet érvényesülni és ahol politikát csinálnak mindenből a világon, még az egyetemi tanárságból és a filozófiából is.” (1924)

A kötet válogatást nyújt a ma Magyarországon még mindig nem eléggé ismert polihisztor tudós magyar és német nyelvű írásaiból: filozófiájából, esztétikájából és társadalomfilozófiájából. A Juhász Gyula által, halála után méltatott Palágyi számos, a mai tudományos kutatások szemszögéből is inspiráló és előremutató elmélete közül legeredetibbként emelkedik ki fantáziatana és életfilozófiája – ahogy ez mindkét Palágyi-kötetből kiderül. A nemzetről, a szociális igazságosságról, valamint az európai identitásról szóló társadalomfilozófiai eszmefuttatásai pedig nem csupán teoretikus szempontból figyelemre méltók, hanem Európa mai problémáira tekintve is aktuálisak.

A kötet elején a testvér, Palágyi Lajos költő, tanár Bátyámhoz című verse és Tardos Krenner Viktor festőművész, író megkapó visszaemlékezése hozza közel hozzánk e sokoldalú gondolkodó személyiségét. Az olvasók figyelmébe ajánlom még a szerkesztők által készített Utószót, valamint Bogdanov Edit Palágyi Menyhért pályafutása és Székely László Palágyi Menyhért mint a magyar filozófiai gondolkodás materialista-forradalmi meghatározottságú tradíciójának alternatívája című írásokat is.

Palágyi Menyhért írásai tudományosan magas színvonalúak és mégis olvasmányosak. Ajánljuk a filozófia, az irodalom és a nemzeti kérdés iránt érdeklődő minden olvasónak, és ott a helye az e területeken működő középiskolai tanárok és kultúrmunkások könyvtárában is.

Sipos László József

Könyvajánló

Észlelés és fantázia

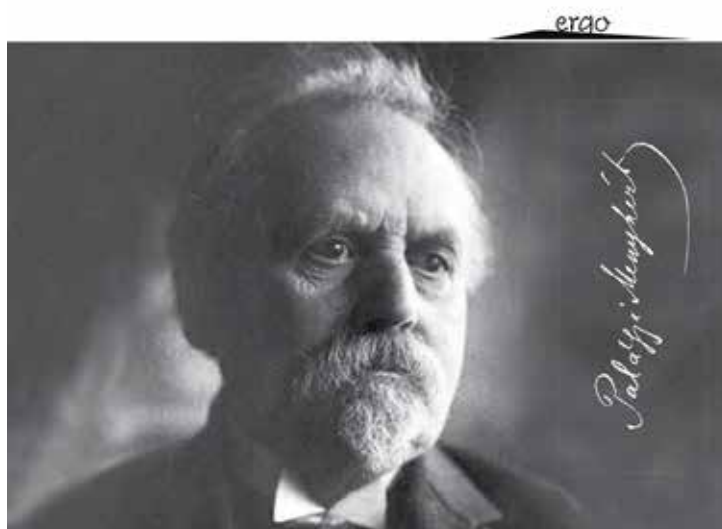
– Válogatás Palágyi Menyhért írásaiból

VÁLOGATÁS
PALÁGYI MENYHÉRT ÍRÁSAIBÓL

Észlelés és fantázia

Szerkesztette
BOGDANOV EDIT – SZÉKELY LÁSZLÓ

A Gondolat Kiadó és az MTA közös gondozásában jelent meg az Észlelés és fantázia – Válogatás Palágyi Menyhért írásaiból című könyv. A Bogdanov Edit és Székely László által válogatott, szerkesztett és részben fordított kötet igazságot kíván szolgáltatni az 1859-ben Pakson született és 1924-ben Darmstadtban elhunyt filozófus szellemének. A szerkesztők egy csaknem két évtizedes kutatás eredményeit közölték kötetükben, amely egy rendkívül sokoldalú gondolkodót mutat be: Palágyi Menyhért több tudományterületen – téridőelmélet, esztétika, irodalomtudomány, filozófia – alkotott.

Bogdanov Edit szerkesztő Palágyi Menyhért pályafutásáról írt tanulmányából megtudjuk, hogy a filozófust édesapja mérnöknek szánta, így az érettségit követően a Műegyetemen tanult, ahol König Gyula professzor tanítványa volt, és 1881-ban matematika–fizika szakos tanári oklevelet szerzett. Ezt követően azonban az irodalom, az esztétika és filozófia felé fordult.

Másik tanulmányában Bogdanov Edit a polihisztor tudós fantáziatanát elemelve rámutat, hogy Palágyi a fantáziát a megszokottól eltérő módon elsősorban nem képiként és szellemi folyamatként gondolta el, hanem vitális folyamatnak tekintette, és úgy vélte, a tapintás képezi alapját a fantáziatevékenységnek. Ezzel egy jelentős fordulatot hozott az addigi imaginatív szemléletbe.

Székely László szerkesztőtárs egy helyen jelzi, hogy a magyar tudós Albert Einstein fizikus méltó kritikusa is volt: „...a tér és az idő nem szemléletünk két önálló formája, hanem a téridő, mint egyetlen szemléleti forma két egymást kölcsönösen föltételező, egymás pólusát képező mozzanata. E koncepció keretében vezeti be azután Palágyi az áramló tér fogalmát. Majd ennek nyomán a tér és az idő szimmetriáját, valamint fejti ki dimenzióelméletét, melyben a tudat, illetve a logikai ítélőképesség lehetősége összekapcsolja a tér három- és az idő egydimenziós – ennek megfelelően az egyetlen szemléleti formát alkotó téridő négydimenziós – voltával.”

Sipos László József

75 éves a magyarországi együttműködő villamosenergia-rendszer és a rendszerirányítás

A hazai villamosenergia-rendszer működéséért, az ellátásbiztonságért, vagyis az áramtermelés, kereskedelem, illetve fogyasztás pillanatnyi egyensúlyának fenntartásáért felelős társaság, a Magyar Villamosenergia-ipari Átviteli Rendszerirányító Zrt. (MAVIR) elődjét, az Országos Villamos Teherelosztót (OVT) 1949 szeptemberében hozták létre. Az egymástól függetlenül működő területi villamosenergia-szolgáltatók összekapcsolásával megszületett az együttműködő villamosenergia-rendszer és elkezdődött a rendszerirányítás. Az OVT az első menetrendet 1949. október 24-én adta ki az a nagyfeszültségű hálózathoz csatlakozó erőművek számára. Ezt követően, november 23-án írták az első bejegyzést az Országos Diszpécserszolgálat (ODSZ) üzemi naplójába. A kezdetektől számítva negyedik, világszínvonalú vezénylőt tizenöt éve vette birtokba az ODSZ, a MAVIR Zrt. új székházba való költözésével. E két jeles és minden hazai háztartást érintő esemény okán, érdemes áttekinteni az előzményeket és az ipartörténetünk e kiemelkedő központi elemét.

A közcélú villamosítás előzményei

A villamos energiát a mechanikai és a hőenergiától az különbözteti meg, hogy nemcsak ott használható fel, ahol megtermelik, hanem bárhol, mert szállítható. Az 1880-as években a Thomas A. Edison által erőltetett egyenáram és a Nikola Tesla által favorizált háromfázisú váltakozó áram közötti vetélkedés az energiaszállítás terén Nikola Tesla győzelmével végződött. Ez többek között a magyar Ganz Villamossági Gyár zseniális mérnökei, Déri Miksa, Bláthy Ottó Titusz és Zipernowsky Károly találmányának, a zárt vasmagú transzformátornak is köszönhető. A kezdetben többféle frekvenciájú (Európa 50 Hz, Észak-Amerika 60 Hz) háromfázisú váltakozó áramot dugattyús gőzgéppel, illetve többféle típusú vízturbinával hajtott generátorral állították elő. Ezt különböző feszültségű, terhelhetőségű hurkolt és sugaras távvezetékek (szabadvezetékek és kábelek) hálózatán keresztül szállították el az erőművekből a fogyasztókhoz. (Megjegyzés: Az 50 Hz-es rendszerek alkalmasabbak a nagy távolságú villamosenergia-átvitelre, mivel kisebb az energiaveszteség, mint a 60 Hz-es rendszereknél.) XIX. század végén nemcsak Budapesten, hanem szinte minden nagyobb hazai városban működött már villanytelep. 1900-ig 40 villamos erőmű és hozzájuk tartozó helyi hálózat létesült. A villamos művek száma 1911-ben 75 volt, ebből 44 telep szolgáltatott egyenáramot (DC), váltakozó áramot (AC) pedig 31 telep. A telepek többségében a dinamók és generátorok teljesítménye nem haladta meg a néhány száz kW-ot, hajtásukat gőzgépek biztosították. Pakson, a Villany utcában Martos Viktor (1876–1953) budapesti mérnök szakmai közreműködésével 1912 elején „Paks község köz- és magánvilágítása, valamint erőátviteli szükségleteinek ellátására egyenáramot szolgáló telep” létesült, amely 1939 májusáig működött. Pakson a 220 voltos váltakozó áramra történő átállás a Hungária Villamossági Rt. szakemberei révén valósult meg, de ebben az időben az üzemirányítást az erőműtelepek gépészei, szolgálatosai által adott utasítások jelentették. Az erőművek között nem volt összeköttetés, így mindegyik önállóan, ún. szigetüzemben látta el a hozzá csatlakozó fogyasztókat. A kis teljesítményű blokkokkal szigetüzemben működő rendszerekre jellemző volt, hogy a helyi villamos műveknek egyedül kellett megoldaniuk a frekvencia-, teljesítmény- és feszültségszabályozást, valamint a tartalékok biztosítását, ez pedig rendkívül drága beruházásokat igényelt. A '20-as évek végén a nagyobb városok villanytelepei, néhány nagyobb ipartelep erőmű és bányae erőmű szolgáltatották a villamos energiát. Érdekesség, hogy míg az ország erőműveinek nagy része szénrel vagy nyersolajjal működött, Hajdúszoboszlón üzemelt az ország egyetlen földgáztüzelésű erőműve. Már ebben az időben is felmerült az egységes villamos hálózat kialakításának gondolata, 1934-ben megszületett az első villamos-

energia-törvény, amely egységes energiagazdálkodási szempontokat vezetett be a hálózatok és átalakító-kapcsoló állomások létesítésében.

A váltakozó áram és a transzformátor idehaza is utat nyitott a villamos energia nagyobb távolságra történő szállítása előtt.

Az 50 Hz-es váltakozó áram elterjedése és a feszültségszintek szabványosítása olyan jelentőségű lépés volt a villamosenergia-ellátás fejlődésében, mint a vasútnál az egységes nyomtáv kialakítása. Megszületett az addig egymástól függetlenül működő ellátási körzetek együttműködésének lehetősége. A Bánhidai Erőmű építése volt az első lépés, amely túlmutatott a csupán helyi ellátást biztosító rendszereken, a cél a már villamosított Budapest–Hegyeshalom vasútvonal és a főváros ellátása volt. Ez szükségessé tette a villamos energia nagy távolságra történő eljuttatását, ami viszont megkívánta a szállítási feszültség emelését. 1930-ban helyezték üzembe a 100 kV-os Bánhida–Budapest kétrendszerű távvezetékét, amelyhez 1932-ben a Bánhida–Horvátkimle 100 kV-os távvezeték csatlakozott. A harmincas évek végén a villamos energia iránt megnövekvő igényt az akkor üzemelő erőművek már nem tudták kielégíteni, ekkor született döntés három nagy teljesítményű erőmű építéséről. A II. világháború jelentős károkat okozott az erőművekben és a hálózatokban is. Az iparág dolgozói a helyreállítást, a szolgáltatás mielőbbi megindítását tekintették legfőbb feladatuknak, és ehhez minden fellelhető anyagot felhasználtak. Ezzel párhuzamosan már az együttműködő hálózat továbbfejlesztésével foglalkoztak. A helyreállítás mellett a villamosítás kiterjesztése volt az egyik központi hazai cél. Az államosítás is elősegítette a központi rendszerirányítás kialakítását. Az 1948-ban megalakított Állami Villamosművek Részvénytársaság, az ÁVIRT 147 villamoselosztó vállalat és 137 erőmű államosítását jelentette. A villamosenergia-iparágban végrehajtott központosítások végül megteremtették az alapokat az egységes villamosenergia-rendszer kialakításához.

A villamosenergia-rendszer (VER) születése

A kisebb körzetet ellátó erőművek és az általuk termelt energiát elosztó helyi hálózatok esetében még nem beszélhetünk valódi üzemirányításról. A hálózat üzemét az erőművek, kapcsolóállomások elektrikusai felügyelték, és végezték a hibák behatárolását, a szükséges feszültségmentesítéseket is. A hálózat méretének, a feszültség szint és a szállított energia mennyiségének növekedésével egyre nagyobb területet kellett áttekinteni, egyre fontosabbá vált az üzemviteli munkák koordinálása. Az üzemirányítás akkori modellje szerint az erőtelep volt az üzemirányító és a körszerelőség az irányított. A rendszerirányítás egyidős a villamosenergia-rendszerrel, hiszen a zavartalan működéséhez szükség van egy irányítószervezetre, amely a rendszer egészét átlátja. Történelminek nevezhető 1949 ősze, és azon belül is a november 23-ai nap. E napon Budapest kábelhálózatán keresztül párhuzamosan kapcsolták Magyarország keleti és nyugati áramszolgáltatói körzeteit. Az akkori erőművek szinkronüzembe kapcsolása új fejezetet nyitott a hazai villamos energetika történetében, központi üzemirányítás alatt megkezdte működését a magyar villamosenergia-rendszer (VER), amelynek irányítást az OVT személyzete végezte. Miután már néhány hónappal korábban elkezdték az ország akkor még egymástól függetlenül üzemelő ellátási területein a fogyasztói igények óránkénti felmérését, az összekapcsolás után lehetővé vált, hogy órás felbontású menetrendet állítsanak össze az erőművek számára.

Hogyan lett az OVT-ből MAVIR?

Az energiakereskedelem liberalizációjára történő felkészülés részeként az Magyar Villamos Művek Rt. (MVM) 2000. október 19-én hozta létre a MAVIR részvénytársaságot. Az OVT feladatait és eszközeit átvéve az átviteli engedélyes MVM megbízásából a rendszerirányítási tevékenységet a MAVIR látta el. 2003. január 1-jétől a MAVIR önálló rendszerirányítói engedélyes és korábbi tevékenységét (hálózati és erőművi üzemirányítás) a jogszabályok jelentősen kibővítették. A MAVIR – mint a magyar átviteli hálózat tulajdonosa – felelős a villamosenergia-rendszer üzembiztonságáért, rendelkeznie kell a szükséges rendszerszabályozási tartalékokkal, és diszponál a határkeresztező távvezetékek, hálózati kapacitások felett. Feladatait a kereskedelmi szabályzatban, üzletszabályzatban, a villamosenergia-törvényben és a kapcsolódó végrehajtási rendeletekben foglaltaknak megfelelően végzi. „Társaságunk fő célja: a rendszerirányítás megbízhatóságának növelése, a hálózat fejlesztése és az európai villamosenergia-piaci integráció elősegítése. Mindez megfelel a fenntarthatóság, az ellátásbiztonság és a versenyképesség hármaskörének, és összhangban áll az európai és nemzeti energiapolitika és energiastraté-

gia kihívásaival” – olvasható a www.mavir.hu linkre lépve. A MAVIR tehát a villamosenergia-rendszer többi résztvevőjétől független szervezetként felel a biztonságos villamosenergia-ellátásáért.

Világszínvonalú vezénylőt kapott az Országos Diszpécsterszolgálat

Ma már az is történelem, hogy az új budapesti székhelyen tizenöt éve kialakított vezénylőhelyiséget és annak „belakását” az irányítás tekintetében „észrevétlenül” végezték el. A költözés idején a magyar villamosenergia-rendszert a tartalék telephelyről irányították. Az idejétmúlt régi mozaikséma helyett hatalmas kivetítőn jelennek meg a mérnökök számára szükséges információk. A 8,4 × 3 méteres vetítőfelület tizennyolc darabból áll, és hat informatikai rendszerből érkező adat, kép és grafikon megjelenítésére alkalmas.

A rendszerirányítás 60 éves története c. MAVIR-kiadvány alapján szerkesztette: Sipos László József

Paksi Tükör

- 1 30 éves a Paksi Tükör
– Köszönet Olvasóinknak!
Lovásziné Anna
- 2 Nagy elődeink, Jámbor és Deák
2 – 30. évfordulónkra
Lovásziné Anna
- 6 Palágyi Menyhért – rövid életrajz
Lovásziné Anna
- 7 Palágyi Menyhért-émlékkonferencia
és emléktáblájának avatása
Sipos László József
- 12 A „titkos klasszikus”
Gutai István
- 14 Egy életút néhány pillanata
Vinnay István (1932–2024)
Beregnyei Miklós
- 18 Ady eskető és temető lelkésze, Haypál
Benő
Serdült Benke Éva
- 21 Kitüntetések október 23-án
Lovásziné Anna
- 22 A tanácsrendszerről 1950–1990
Beregnyei Miklós
- 28 Harminchárom éve történt
Dr. Németh Gabriella
- 31 Oláh Márta (1964–2012) gyöngyfűző
népi iparművész – táblaavató
Balázs Kovács Sándor
- 38 Fatemplomok Máramarosban
Wollner Pál
- 44 Az ősz esszenciája
Marsalkó-Papp Helga
- 46 Az Irodalmi Önképzőkör beszámolója
Tóth Judit
- 52 Takácsné Tóth Márta versei
- 60 Donáczi Ilona versei
- 64 Bunkóczi András versei
- 66 Horányi György írásai
- 74 Kozma László vezetésével 75 éve
alakult műegyetemi tanszék
Sipos László József
- 78 Könyvajánló
Európa és a nemzeti gondolat
filozófiája – Művészet, élet,
filozófia
Sipos László József
- 80 Könyvajánló
Észlelés és fantázia – Válogatás
Palágyi Menyhért írásaiból
Sipos László József
- 82 75 éves a magyarországi
együttműködő
villamosenergia-rendszer és a
rendszerirányítás
Sipos László József

Paksi Tükör

Irodalmi, művészeti, tudományos
és helytörténeti szemle
XXXI. évfolyam, 4. szám, 2024. decembere
Szerkeszti a szerkesztőbizottság
Főszerkesztő: Lovászi Zoltánné Anna
Rovatszerkesztők: Beregnyei Miklós, helytörténet
Marsalkó-Papp Helga, kultúra
Sipos László, tudománytörténet
Korrektor: Patyi Orsolya
A szerkesztőség címe:
Pákolitz István Városi Könyvtár, Paks, Villany u. 1.
HU-ISSN: 1218-2109

Kiadja a Jámbor Pál Baráti Kör
Felelős kiadó: a baráti kör elnöke
Borítóterv: Lendvai István
Készült: Atomix Kft. Nyomdaüzem 2024/4. sz.
Felelős vezető: Bese Tamás
Tördelés: Lendvai István, Schubert Miklós

A Paksi Tükör, Paks sajtótörténetének egyetlen irodalmi, művészeti, tudományos és helytörténeti folyóirata 1994-ben indult az 1987-ben betiltott Paksi Mozaik jogutódaként.

